

RAPPORTAGE

MAATSCHAPPELIJK VERANTWOORD ONDERNEMEN

VAN DE NEDERLANDSE VISSECTOR

RAPPORTAGE
**MAATSCHAPPELIJK
VERANTWOORD
ONDERNEMEN**

VAN DE NEDERLANDSE VISSECTOR

Inhoud

	Voorwoord	4
1.	Vis Verantwoord	6
	Duurzaamheid versus verduurzaming	6
	Duurzame voeding	7
	Consument versus burger	7
	Interview Wim Klok	9
	De afspraken	11
	Verantwoorde Vis Prijs	11
2.	De Nederlandse vissector	12
	Nederlandse aanvoersector	12
	Aangevoerde vis op afslagen	14
	Ontwikkeling visprijzen van de belangrijkste soorten op Nederlandse visafslagen	15
	Groothandel en verwerking	16
	Visconsumptie	17
	Arbeid en scholing	19
3.	Verantwoorde Vis: thema's en initiatieven	20
	Impact op het ecosysteem in de aanvoersector	20
	Brandstofverbruik	21
	SumWing	21
	Bodemberoering	21
	Pulsvisserij	21
	Garnalenvisserij	22
	Mosselzaadinvanginstallaties	22
	Interview Auke Hoefnagel en Kees Taal	23
	Discards	25
	Discards onderzoek	25
	Discards DenkTank	25
	Pelagische visserij	25
	Masterplan Duurzame Visserij	27
4.	Beheer: visbestanden en visserij	28
	Herziening Gemeenschappelijk Visserijbeleid	28
	Meerjarenbeheerplannen	28
	Overige maatregelen	29
	Visstand Beheer Commissies	29

Ruimtelijke ordening	30	Proefbedrijf van Stichting Zeeuwse Tong	49
Natura 2000	30	Oesterkweek	49
VIBEG	30	Yellowtail	49
Joint Fact Finding	32	Dierenwelzijn	50
FIMPAS	32	(Vis)resten	50
Klaverbank	32	Fishing for litter	50
Doggerbank	33	Verantwoord gebruik restproducten	51
Dialoog stakeholders	33	Energie	51
Maatschappelijk convenant		CO ₂	51
‘Duurzame Noordzeevervisserij’	33	Digitaal veilingssysteem	52
Convenant transitie mosselsector en		Transport	52
natuurherstel Waddenzee	33	Arbeid en scholing	52
Maatschappelijk convenant Duurzame Voordelta	34	De kadercursus	55
Certificering	35	Consumptie van vis	55
MSC (Marine Stewardship Council)	25	Nederland	55
Certificaat Verantwoordelijk Vissen	37	West-Afrika	56
Streekkeurmerk ZuiderZeeZilver	37	Vis en seizoenen	56
Friends of the Sea	38	Vis en gezondheid	56
GLOBALG.A.P.	38	Interview Douwe van den Geest	57
ASC (Aquaculture Stewardship Council)	39		
BAP	40	5. Drijvende krachten achter verduurzaming	58
Naturland	40	Visserij Innovatie Platform	58
Interview Bas Geerts	41	Blueport	59
Ketenaanpak	42	Kenniskringen	59
Scheveninger’Best	42	Goede doelen	60
Pelagische sector	42	Veiling eerste vaatje Oosterscheldekreft	60
Gedragcodes	43	Veiling eerste kistje schol	61
Certificering	44	Veiling eerste vaatje Hollandse Nieuwe	61
Onderzoek	44		
Discards bemonstering	44	Lijst met gebruikte afkortingen	62
Bedrijfssurvey	45	Verantwoording	63
Onderzoekssamenwerking	45	Colofon	63
Pelagische visserij	46		
Binnenvisserij	46		
Decentraaal aalbeheer	46		
Bedrijfsplannen Aalvisserij	47		
DUPAN	47		
Sustainable Eel Group	48		
Kweek van vis en / of schelpdieren	48		

Voorwoord

Het is snel gegaan met Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (MVO). Nauwelijks een decennium geleden keek je naar de 'geitenwol-lensokken types' die iets van een wereldverbeteraar in zich hadden. Nu is maatschappelijk verantwoord ondernemen doorgedrongen in vrijwel alle branches.

Ook voor de ondernemers in de ogenschijnlijk 'authentieke' vissector is MVO een wezenlijk onderdeel van de bedrijfsvoering geworden. Voor u ligt alweer de derde rapportage maatschappelijk verantwoord ondernemen.

Verduurzaming van de visserijsector is al sinds een aantal jaren een belangrijke prioriteit. Het Productschap Vis ondersteunt daarbij en verbindt de verschillende schakels in de keten. De ontwikkelingen binnen de sector gaan voortvarend, mede aangemoedigd door de economische crisis. Maatschappelijke aandacht over de mondiale problematiek in relatie tot visproductie stimuleren de inspanningen nog eens extra.

De voedselproductie moet mondiaal omhoog om de groeiende wereldbevolking te blijven voeden. Het is een gegeven dat dit niet ten koste mag gaan van waardevolle natuur of de lokale bevolking. Juist aan het begin van de keten wordt veel gedaan aan een duurzame visserij. De daaropvolgende schakels in de keten kiezen

meer en meer voor een verantwoord gevangen of gekweekt product.

Zowel op de binnenlandse als de wereldmarkt groeit de vraag naar duurzaam gevangen of gekweekte vis. De druk van afnemers en NGO's om tegemoet te komen aan deze vraag neemt toe. Het aanbieden van een verantwoord product wordt meer en meer als een 'licence to produce' ervaren door de ondernemers. Een belangrijke manier om zich op deze wijze te kunnen profileren is door middel van certificering. Het MSC label is leidend voor de wild gevangen vis, terwijl voor handelsbedrijven de opmaat naar certificering voor gekweekte vis een belangrijke rol speelt. Het nieuwe label ASC start bij het ter perse gaan van deze rapportage met dit keurmerk. U leest hierover meer in dit verslag.

Het Productschap Vis heeft zich de afgelopen twee jaren wederom ingezet voor de gehele visketen, waarbij zowel het belang van de sector als het algemeen belang centraal stonden.

We nemen u in deze rapportage graag mee door onze productieketen: van schip tot schap. Verschillende thema's zijn uitgelicht, waarbinnen verschillende initiatieven vanuit de sector worden benoemd. We beogen met deze rapportage overigens geen volledigheid van wat er allemaal gebeurt op de visserijbedrijven in

ons land. Het is niet alleen te veelomvattend, het is eveneens aan de ondernemer zelf om zichtbaar en herkenbaar te maken waar hij staat in het traject van duurzame productie, handel en distributie.

Wij denken dat we op de goede weg zijn. Maar er is nog veel werk te verzetten, want er liggen nog genoeg uitdagingen. De vissector ligt 'op koers' en zet de samenwerking met bedrijven, overheden, wetenschap en

maatschappelijke organisaties graag voort.

*Commissie Verantwoorde Vis
Rijswijk, januari 2012*

1. Vis Verantwoord

Als Nederlandse vissector hebben we de missie om nu en in de toekomst de consument te kunnen laten genieten van verantwoorde vis, schaal- en schelpdieren van topkwaliteit. Duurzaamheid speelt daarin een steeds grotere rol en is vertegenwoordigd in alle schakels van de keten. Een verantwoorde bedrijfsvoering bij alle ondernemingen in de sector is daarmee de uitgangspositie.

Duurzaamheid versus verduurzaming

Duurzaamheid betekent 'op de lange duur continueren' of ook wel 'de continueerbare exploitatie van hulpbronnen'. Voor de vissector geldt dan, dat de activiteiten die nu uitgevoerd worden niet ten kosten moeten gaan van toekomstig bestaan en gebruik. Het duurzaam ondernemerschap van de sector is geënt op 'People, Planet, Profit': goed voor de mens, milieubewust en economisch verantwoord. De drie 'P's van people, planet en profit zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Met een gezond milieu als uitgangspunt, kan er een economisch rendabele vissector bestaan waarin werknemers op een gezonde en veilige manier hun arbeid kunnen uitvoeren. Andersom is het niet mogelijk om zonder een economisch gezond klimaat, genoeg aandacht te besteden aan mens en milieu. In duurzaam ondernemen gaat het dus om het creëren van een evenwicht tussen deze pijlers, waarin een goede verdeling van aandacht tussen

de drie deelonderwerpen er voor zorgt dat de activiteiten op de lange termijn kunnen blijven bestaan.

De drie 'P's worden primair beïnvloed door ondernemers zelf en worden daarnaast gevoed door een scala aan externe beïnvloedende factoren. De activiteiten van vissers worden bijvoorbeeld gereguleerd door een groot aantal maatregelen vanuit de overheid en de EU. Deze maatregelen betreffen onder meer het beperken van de hoeveelheid te vangen vis (quota), de hoeveelheid dagen die een schip op zee kan zijn en minimum aanvoermaten. Daarnaast heeft ook de maatschappij een invloed op de vissector, die zich uit in de wensen van maatschappelijke organisaties en bijvoorbeeld de grootte van de markt voor vis. Samen vormen al deze belanghebbenden, regels en wensen, de grenzen waarbinnen de ondernemer zijn activiteiten kan uitvoeren en waarbinnen wordt gezocht naar het evenwicht in duurzaam ondernemen.

Duurzaam ondernemen is per definitie een proces. Er is geen eenduidige standaard die definieert wanneer er sprake is van duurzaam ondernemerschap. Enerzijds omdat de standaarden continu veranderen door ontwikkelingen, innovaties en voortschrijdend inzicht, anderzijds omdat meningen over hoe de standaard zou moeten zijn uiteen lopen. Spreken over verduurzaming in plaats van

duurzaamheid op zich is daarom tref-fender.

De betekenis van duurzaamheid is afhankelijk van de perceptie van de gebruiker van het begrip. Bij het streven naar een duurzame visserij, kunnen de diverse belanghebbenden dan ook uiteenlopende meningen hebben over hoe het evenwicht tussen people, planet en profit zou moeten worden gerealiseerd, terwijl in de basis eenzelfde doel wordt nagestreefd. Het concept duurzame vis wordt door verschillende partijen dus anders ingevuld. In deze rapportage van het Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen in de Nederlandse vissector wordt dan ook niet getracht u te vertellen wat wel en geen duurzame vis is, maar willen we u meenemen in een sector is die in beweging is en laten zien hoe de vele initiatieven en processen elk op hun eigen manier bijdragen aan verduurzaming.

Consument versus burger

Onderzoek naar consument en duurzaamheid is niet zonder kanttekeningen. Volgens sommigen moet bij consumentenonderzoek naar duurzaamheid een duidelijke splitsing worden gemaakt tussen burger en consument. Chris Dutilh, Manager Duurzame Ontwikkeling bij Unilever Benelux, stelt: 'De burger is bezig met wat maatschappelijk wenselijk is, maar de consument is bezig met zijn eigen belang.' Dutilh omschrijft de consument als partij die voor zijn of haar eigen belang kijkt naar zaken als veiligheid, gezondheid, lekker, goedkoop en of hij/zij met een bepaald product 'kan thuiskomen'. Een burger echter heeft oog voor meer en kijkt naar het maatschappelijke belang.

Duurzame voeding

In augustus 2009 presenteerde het toenmalige ministerie van LNV de Nota Duurzaam Voedsel; de visie van het ministerie om voedselconsumptie en productie integraal duurzamer te maken. Duurzame voeding is een thema dat speelt op mondiaal niveau. Belangrijke trends zoals de groeiende wereldbevolking, toenemende urbanisatie en een afname van natuurlijke bronnen zoals zoetwater en fossiele brandstoffen, laten de noodzakelijkheid van het verduurzamen van de voedselproductie en –consumptie duidelijk zien. Met de Nota Duurzaam Voedsel wil het ministerie een bijdrage leveren aan de verduurzaming van voedsel door in te zetten op drie sporen: (1) duurzame innovatie in het Nederlandse agrofoodcomplex, (2) het stimuleren van de consument tot duurzame en gezonde aankopen en (3) de verduurzaming van voedselproductie en –consumptie over de grens.

Verduurzaming in de voedselketen betreft aspecten als ruimtebeslag, gebruik van grondstoffen, emissies, water en energiegebruik, maar ook minder verspilling en verbetering van welzijn van mens en dier. Kortom een productie en consumptie met respect voor mens, dier en milieu.

Als vervolg op deze nota is een aantal concrete stappen gezet om de beschreven ambities te realiseren. Zo is het Platform verduurzaming voedsel opgericht, waarin belangrijke spelers zich samen inzetten om voedsel te verduurzamen. Ook is via diverse wegen geld beschikbaar gesteld om innovatie en verduurzaming te stimuleren in de verschillende sectoren. Voor de visserij heeft dit zich geuit in een aantal subsidiemogelijkheden die ten goede zijn gekomen aan projecten met een innovatief karakter en waarbij samenwerking met andere belanghebbenden centraal stond. In het Initiatief Duurzame Handel wordt hard gewerkt aan verduurzaming van handel door samenwerking tussen overheid, bedrijven, vakbonden en maatschappelijke organisaties te bevorderen. Ook kweekvis komt hierbij aan bod. Voor het verhogen van de bewustwording van de consument is ingezet op voorlichting en informatieverstrekking over duurzame voeding. Daarbij worden de ambities ook breder getrokken en wordt er aandacht besteed aan de internationale agendering van het verduurzamen van voedsel.

Duurzaam consumeren raakt iedereen. Het is daarom belangrijk de rol van andere actoren dan de primaire producenten niet te onderschatten. Elke speler in de keten draagt een deel van de verantwoordelijkheid voor het verduurzamen van voedsel. Na de producent komen verwerkers, handelaren en consumenten elke keer opnieuw voor keuzes te staan die het verdere duurzame verloop van de keten potentieel kunnen bevorderen.

Waar tussenschakels kunnen kiezen voor de wijze van verwerken, transporteren of verhandelen, kiest de consument uiteindelijk welk product in de keuken terecht komt. Voordat de consument deze keuze kan maken, moet er aan een aantal voorwaarden worden voldaan. In de eerste plaats gaat dit om het aanbod; een consument kan pas kiezen voor duurzame voeding als deze producten daadwerkelijk in de winkel liggen. Daarnaast geldt ook informatie en kennis als belangrijke factor. Door de groeiende welvaart en verstedelijking neemt de fysieke en psychologische afstand tussen voedselproductie en voedselconsumptie toe. Consumenten hebben daardoor steeds minder kennis over de oorsprong en manier van het produceren van hun voedsel. De consument weet door deze ontwikkelingen vaak onvoldoende wat duurzaam voedsel is en wat hij of zij aan een duurzamere voedselvoorziening kan bijdragen. De overvloed aan

informatie (denk aan claims, keurmerken en logo's) over ons voedsel draagt daar mede aan bij, omdat de informatie soms tegenstrijdig of onduidelijk is. Een belangrijke opgave ligt dus in bewustwording van en informatievoorziening aan de consument.

In de Monitor Duurzaam Voedsel 2010 is te zien dat de Nederlandse maatschappij in beweging is wat betreft duurzame voeding. Cijfers over 2010 laten zien dat de duurzame consumptie met bijna 30% is toegenomen. Dit komt door het gedrag van de consument, maar ook door inspanningen van verwerkers en aanbieders, die in hun producten en assortimentskeuze duurzame producten extra aandacht hebben gegeven. In de sector vis is te zien dat consumenten steeds vaker kiezen voor vis, schaal- en schelpdieren met een keurmerk, zoals het keurmerk van de Marine Stewardship Council (MSC). In 2010 zijn de bestedingen aan dit keurmerk met meer dan 30% gestegen ten opzichte van 2009. Het merendeel van deze producten wordt in de supermarkt aangeschaft. Kortom, duurzaam voedsel is belangrijk in het heden en de toekomst. De vissector draagt hier aan bij door volop te innoveren en verduurzamen door de gehele keten heen.

De afspraken

In 2007 zijn negen afspraken gemaakt die richting geven aan het programma

Interview Wim Klok

MVO in dagelijkse praktijk

Wim Klok werkte jarenlang 'in de vis,' van haringhandel tot visgroothandel tot zijn ambitie voor het zelfstandig ondernemerschap hem zeven jaar geleden zijn eigen viswinkel bood.

Bij de inrichting van zijn winkel liet hij een vloer plaatsen van gerecycled rubber. Alereerst uit praktische overwegingen, maar dit was voor hem aanleiding om verder te onderzoeken wat hij kon doen om op een maatschappelijk verantwoorde manier te ondernemen.

De winkeliers in groenten, vlees en brood in zijn winkelomgeving volgen elkaar veelal van vader op zoon al jarenlang op. Ondernemer Klok kijkt volgens eigen zeggen misschien daarom als relatieve nieuwkomer onbevangen tegen tal van zaken aan. Bij al zijn activiteiten, waarin keuzes moeten worden gemaakt, stelt hij zich de vraag of een 'duurzame' keuze tot pluspunten kan leiden.

MVO in dagelijkse praktijk

Een bezoek aan Vishandel De Klok in Voorhout start met een kopje koffie van Max Havelaar.

Dit is een eerste signaal van de voortdurend bewuste keuzes die hij maakt. De gedreven visdetaillist vertelt over de verschillende aspecten die in zijn bedrijfsvoering duiden op maatschappelijk verantwoord ondernemen. 'Telkens vanuit een pragmatische instelling een keuze maken is een kwestie van plussen en minnen.' Zo scheidt hij consequent al zijn

afval. 'Kleine moeite, groot plezier, toch.' Al het papier brengt hij maandelijks naar de plaatselijke kerk, waar ze er blij mee zijn, het plastic naar de gemeentereiniging en het visafval gaat terug naar zijn visleverancier. Daar gaat het de pijnlijke in voor verdere verwerking.

Als actieve sportman ziet hij het ook als een sport om zijn klanten en collega-ondernemers te enthousiasmeren om een wezenlijke bijdrage te leveren aan een maatschappelijk verantwoorde maatschappij. 'Het moet uiteindelijk de "teamprestatie" zijn die het verschil maakt,' aldus Klok.

Verantwoorde vis

Het belangrijkste onderwerp in zijn bedrijf is natuurlijk het aanbod van zijn producten. Zijn leveranciers van vis, schaal- en schelpdieren moeten een verantwoord product kunnen bieden en zeker de gewenste achtergrondinformatie kunnen geven. Een gecertificeerde leverancier die er blijk van geeft geen idee te hebben waar zijn vis vandaan komt, valt bij hem dan ook snel door de mand.

Ook zijn aanvullende productaanbod getuigt van zijn duurzaamheidsstreven. Alle reguliere drankjes heeft hij de deur gewezen. Klanten kunnen kiezen: of biologische frisdranken of niets.

Als MSC gecertificeerde visspecialist probeert Wim Klok telkens weer voorop te lopen met de producten die onder dit keurmerk verkrijgbaar zijn. Ook ten aanzien van de recent gecertificeerde mosselen uit

Zeeland koos hij voor net dat beetje extra duurzaamheid. 'Ik kwam erachter dat de mosselen naast de standaardverpakkingen in plastic kilobakken ook verkrijgbaar zijn in jute zakken van 15 kilo en neem deze inmiddels af. Ook hier snijdt het mes voor mij aan twee kanten: het scheelt veel plastic aan verpakking en ik kan mijn klanten meer op maat een gewenste hoeveelheid aanbieden, omdat ze los te scheppen zijn.'

Certificering is geen gedoe

Bezwaren die door collega's worden opgeworpen als zou het verkrijgen van het MSC certificaat veel gedoe met zich meebrengen, wijst hij stellig van de hand. Klok: 'Aan de voorwaarde om al je producten gescheiden te bewaren voldoe je als een beetje ondernemer toch al? Alleen letten op het extra onderscheid tussen MSC-gecertificeerde producten en niet-gecertificeerde producten is slechts een extra aandachtspunt. En het is een simpele handeling om je kassa zodanig te programmeren dat alle verkochte MSC-producten aan het einde van de dag op je verkoopstaaf zichtbaar zijn.'

van Verantwoorde Vis. Die negen afspraken zijn:

1. We streven naar een economisch gezonde sector als basis voor de toekomst;
2. We houden ons aan wetten en regels;
3. We werken aan helderheid en samenwerking in de keten;
4. We helpen de natuurlijke hulpbronnen en het ecosysteem in stand te houden en zien het belang in van biodiversiteit;
5. We blijven de technieken van visserij, kweek, verwerking en distributie verbeteren;
6. We gaan verantwoord om met werknemers en andere belanghebbenden;
7. We gaan actief om met de belangen van de samenleving en zoeken waar mogelijk samenwerking met maatschappelijke partijen om te komen tot verduurzaming;
8. We stellen voedselveiligheid centraal in de keten en garanderen de consument een goede kwaliteit vis;
9. We werken gezamenlijk mee aan passende oplossingen voor overbevissing, ongewenste bijvangsten en een optimaal beheer van het water.

Verantwoorde Vis Prijs

De Nederlandse vissector kenmerkt zich enerzijds als zeer authentiek en traditioneel, anderzijds zijn vele bedrijven op moderne leest geschoeid. De maatschappij vraagt de vissector om een voortdurend en succesvol

inspelen op veranderende omstandigheden. De sector beantwoordt aan deze vraag door de vele innovatieve initiatieven die in alle geledingen van de keten plaatsvinden.

In dat kader beoogt de sector meer bekendheid te geven aan duurzaam ondernemerschap in de visbranche. Ondernemers die met een vernieuwende insteek op hun bedrijf bijdragen aan een verdere verantwoorde ontwikkeling van de sector kunnen in aanmerking komen voor de Verantwoorde Vis Prijs.

Zo zijn in de verslagperiode initiatieven van de hierna volgende ondernemers beloond met een nominatie. In 2010 werden de ondernemende pulskorvisser van de TX 36 en de TX 68 in de schijnwerpers gezet voor hun innovatieve vistuig, de onderneming Morubel (onderdeel Heiploeg Group) voor de inzet tot een verantwoorde visserij op garnalen in Suriname en het bedrijf Roem van Yerseke zijn inspanningen om in een hatchery mosselzaad te kweken.

In het jaar 2011 was het opnieuw een innovatief vistuig, de pulswing (combinatie van de Sumwing en pulskor), die aanleiding gaf om Harmen Klein Woolthuis van HFK Engineering vanwege zijn langdurige inzet te belonen met de Verantwoorde Vis Prijs. De moderne verkoopwagen van Vis-handel Heinen & Koelewijn, voorzien van alle moderne eisen op het gebied

van koeling, hygiëne, assortiment en personeelszorg toonde als genomineerde hoe ook in de visdetailhandel duurzaamheid een prominente rol kan spelen in de bedrijfsvoering.

De samenwerking tussen Aard Cornelisse (YE 60), Markus Wijkhuis en Maurice Boone (YE 155) was de derde nominatie voor de Verantwoorde Vis Prijs 2011. Deze drie ondernemers zijn een samenwerkingsverband aangegaan en werken vanuit de kenniskring oesterkweek (onder andere) intensief aan een experimenteel project met het doel de oesterkweek in de Oosterschelde te verduurzamen en economisch aantrekkelijk te maken. In januari 2012 stonden de volgende ondernemers in de schijnwerpers vanwege hun duurzaamheidsactiviteiten: De gebroeders Schilder (VD64) vanwege een bijvangstsorteerstelsel voor de garnalenvisserij, Johan Seepma (OL5) voor het bedenken, uitwerken, ontwikkelen en uittesten van een vistuig met verlaagde weerstand en een minimum aan bodemberoering voor de garnalenvisserij en Wim Klok, visspecialist te Voorhout, die op alle aspecten in de bedrijfsvoering aandacht besteedt aan verantwoorde keuzes. Deze prijsuitreiking – het betreft dan een eerste lustrum – betreft tevens de laatste. Omdat het duurzaamheidsstreven binnen de sector zodanig gemeengoed is geworden, is aanmoediging middels deze prijs niet langer benodigd.

2. De Nederlandse vissector

In de people, planet, profit benadering van verantwoorde vis, telt de 'p' van profit even zwaar mee als de andere p's. De Nederlandse vissector staat voor grote economische uitdagingen. Denk maar aan hogere brandstof- en vervoerskosten, de kosten van quota, groeiende investeringen in vissersschepen, lage visprijzen, maar ook de stijgende kosten in bijvoorbeeld de aquacultuur. Innovatie, betere marketing en het aanboren van nieuwe inkomensbronnen kunnen helpen om de 'P' van profit ook naar de toekomst zeker te stellen. Een goede economische uitgangspositie maken het realiseren van de twee andere P's (people en planet) mogelijk.

De Nederlandse vissector beslaat de hele keten van productie of vangst tot aan de verkoop aan de consument. Vangst wordt hoofdzakelijk verhandeld via de visafslagen, waarna de vis

wordt verwerkt en verpakt om uiteindelijk te worden verkocht in winkels en marktkramen. De nationale (en internationale) handel is dus een belangrijke schakel in deze keten. Daarnaast zijn ook de verschillende toeleveranciers onderdeel van de keten zoals scheepsbouwers, ontwikkelaars van vistechnieken en mariene apparatuur, visserijonderwijs en visserijonderzoek.

Nederlandse aanvoersector

De Nederlandse aanvoersector bestaat uit verschillende segmenten. Tabel 1 biedt een overzicht van de samenstelling van de zeevisserijvloot tot en met 2010. Uit de tabel is op te maken dat een aantal segmenten redelijk stabiel is gebleven de afgelopen jaren, maar dat er een terugloop te zien is in het aantal schepen in het segment 'overige visserij'. Dit segment bestaat voornamelijk uit kleine schepen. De vermindering van het aantal schepen in 'overige visserij' heeft te maken met een daling in het aantal schepen dat daadwerkelijk actief is geweest in 2010, en niet zozeer met een daling van het aantal schepen op zich. Vissersschepen worden als niet actief beschouwd wanneer ze bijvoorbeeld geen zeedagen hebben gebruikt of vis hebben aangeland.

De vangst en productie van de Nederlandse vissector staan weergegeven in figuur 2. Vergeleken met 2008 is de productie in hoeveelheid en waarde in 2010 van vrijwel alle segmenten gedaald.

Figuur 1: Actieve vloot van de zeevisserij

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Kotters	374	367	342	346	345	308	308	308
Trawlers	17	17	15	13	14	14	14	13
Totaal zeevisserij	391	384	357	359	359	322	322	321
Mosselcultuur	69	69	64	60	56	56	56	56
Oestervisserij	26	26	26	27	27	20	19	19
Overige visserij	Nb*	nb	nb	nb	nb	217	193	170
TOTAAL	486	479	447	446	442	615	590	566

Bron: LEI, onderdeel van Wageningen UR

Figuur 2: Vangst en productie in 2010 van de Nederlandse vissector

Gegevens over 2010	Productie-eenheden	Productie hoeveelheid	Productiewaarde
	aantal vaartuigen	x 1.000 ton	miljoen euro
Kottervisserij en kleine visserij	308	65	220
Grote zeevisserij	13	317	130
Overige kleine visserij	170	1	7
Schelpdieren mosselen	56	46	60
Schelpdieren overig	19	nb*	4
Binnervisserij (incl. IJsselmeer)	nb*	nb*	nb*
NL viskweek/visteelt	nb*	nb*	nb*
TOTAAL	566	429	421

Bron: LEI, onderdeel van Wageningen UR

* nb = niet bepaald.

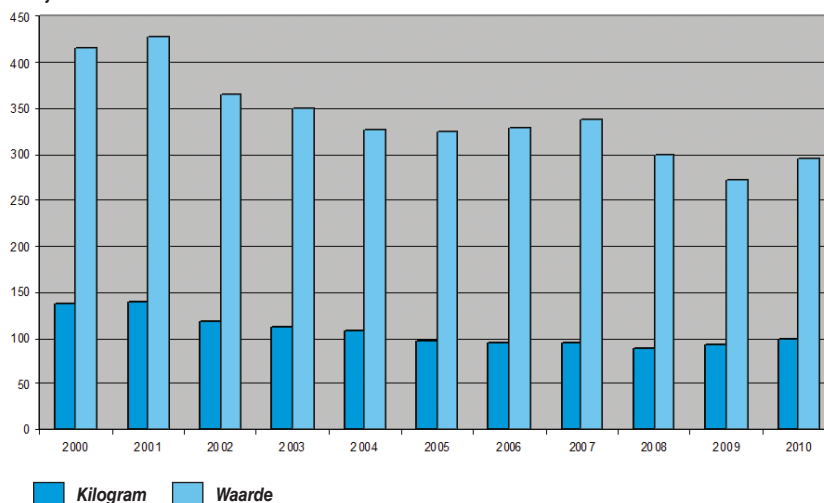
Aangevoerde vis op afslagen

Vis die in de Nederlandse demersale visserij wordt gevangen (zoals schol, tong en garnalen), komt via de afslagen op de markt. Onderstaande figuur 3 schetst de hoeveelheid vis en de

waarde daarvan, aangevoerd op de Nederlandse afslagen over de afgelopen 10 jaar. De trend is dalend, al is er een lichte stijging zichtbaar in 2010.

Figuur 3: Vis via afslagen Nederland

in miljoenen

De belangrijkste soorten voor de Nederlandse kottervisserij zijn in waarde:

- 1) tong
- 2) schol
- 3) garnalen
- 4) tarbot
- 5) kabeljauw

In hoeveelheden ligt de volgorde iets anders:

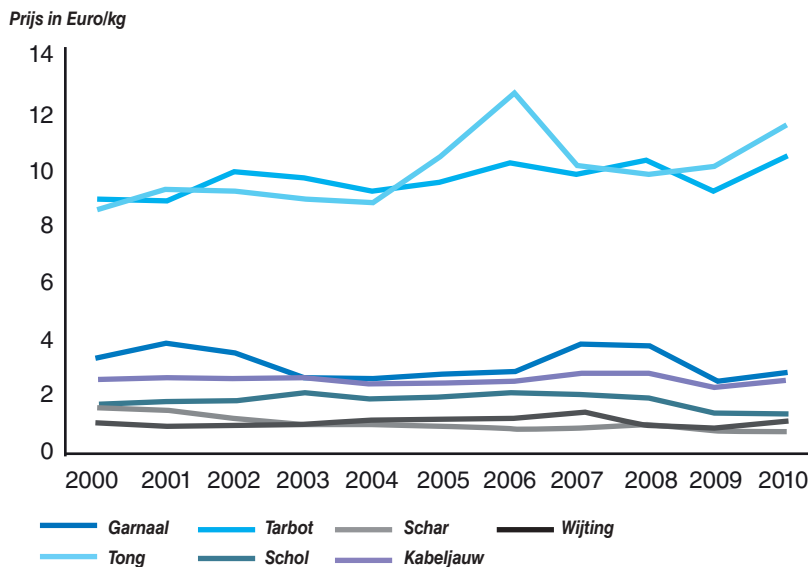
- 1) schol
- 2) garnalen
- 3) tong
- 4) schar
- 5) kabeljauw

Ontwikkeling visprijzen van de belangrijkste soorten op Nederlandse visafslagen

Figuur 4 laat de prijsontwikkeling zien van de belangrijkste vissoorten op de Nederlandse afslagen. De aanvoer op de afslag bestaat vooral uit platvis en schaal- en schelpdieren. Tong en tarbot brengen het meeste geld op. De schol bracht in 2010 gemiddeld iets minder op dan het jaar daarvoor.

In het algemeen kan na een daling weer worden gesproken van een licht positieve trend in de visprijzen, alhoewel de prijzen (met uitzondering van tarbot) niet zo hoog zijn als een aantal jaar geleden.

Figuur 4: Gemiddelde aanvoerprijzen (euro/kg) van enkele vissoorten op Nederlandse visafslagen

Groothandel en verwerking

Nederland is een belangrijke speler op het gebied van handel in vis in de EU. Ongeveer tachtig procent van alle vis (zowel door Nederland gevangen

als geïmporteerd) exporteert Nederland weer naar andere landen. Op het gebied van vis heeft Nederland in de EU een draaischijffunctie.

Top 5 exportbestemmingen 2010

		in miljoenen euro
1	België	423
2	Duitsland	382
3	Frankrijk	311
4	Italië	296
5	Spanje	115
	Totaal EU	1852
	Buiten EU	465
	Totaal	2317

Bron: CBS; bewerkt door het LEI, onderdeel van Wageningen UR

Top 5 importlanden binnen EU 2010

		in miljoenen euro
1	Duitsland	275
2	België en Luxemburg	183
3	Denemarken	128
4	Verenigd Koninkrijk	119
5	Frankrijk	55

Bron: CBS; bewerkt door het LEI, onderdeel van Wageningen UR

Visconsumptie

Bijna iedereen in Nederland eet wel eens vis, schaal- of schelpdieren. Zo'n 92% van de bevolking zet thuis wel eens vis op tafel. De gemiddelde thuisconsumptie van vis is door de jaren heen van 2,4 kilogram in 1995 gestegen naar 3,6 kilogram per persoon per jaar in 2010. De gemiddelde Nederlander eet hiermee eens in de drie weken vis. Voor huishoudelijk verbruik kochten we in 2010 in totaal bijna 59.000 ton vis, schaal- en schelpdieren voor een bedrag van circa 520 miljoen euro. In de eerste drie kwartalen van 2011 is een lichte daling in volume te zien in de thuisconsumptie van vis, maar de bestedingen blijven nagenoeg gelijk.

De supermarkt is de belangrijkste plaats voor de aankoop van vis, schaal en schelpdieren. Bijna drie-

kwart van de totale bestedingen vindt hier plaats. In de supermarkt zijn vooral mosselen, tonijn uit blik, vissticks, pangasius, zalm uit de diepvries en gerookte zalm in trek. Bij de vis-specialist en marktkraam werd minder vis voor de thuisconsumptie gekocht. Binnen dit segment wordt de consumptie van vismaaltijden en broodjes vis ter plekke steeds belangrijker.

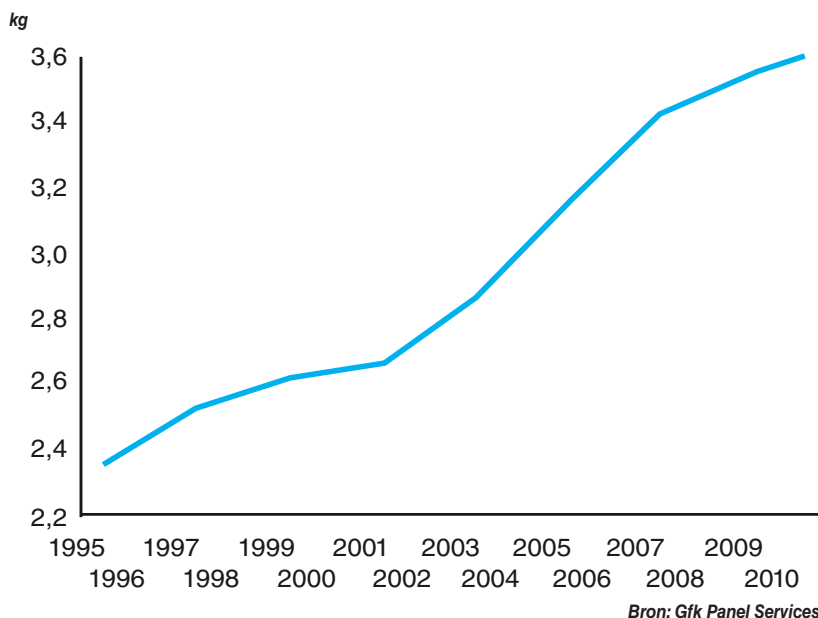
In vergelijking met andere Europese landen wordt er in Nederland weinig

vis gegeten. Zo is de thuisconsumptie van Belgen ruim 12 kilogram vis, schaal- en schelpdieren per persoon per jaar (Bron: GfK). In Zuid-Europese landen als Italië ligt de thuisconsumptie van vis rond de 20 kilogram per persoon per jaar (Bron: ISMEA).

De genoemde cijfers hebben uitsluitend betrekking op de thuisconsumptie. De consumptie buitenshuis, zoals bij de viskraam en in horecagelegenheden, is hier niet meegenomen.

Figuur 5: Thuisverbruik NL kg vis per hoofd bevolking

Arbeid en scholing

In de visserij is er al enige jaren sprake van een daling in het aantal arbeidsplaatsen (aanvoer).

Dit hangt nauw samen met de verkleining van de vloot, afnemende visquota en maatschappelijk druk. In figuur 6 wordt een overzicht weergegeven van het aantal opvarenden in de visserij tot en met 2010. Kanttekening hierbij is dat de er een afname te zien is in het aantal opvarenden ondanks dat er sinds 2008 een nieuwe categorie fte's bij wordt geteld (overige kleine zeevisserij). Voor 2008 bestond deze categorie ook, maar werd niet geteld

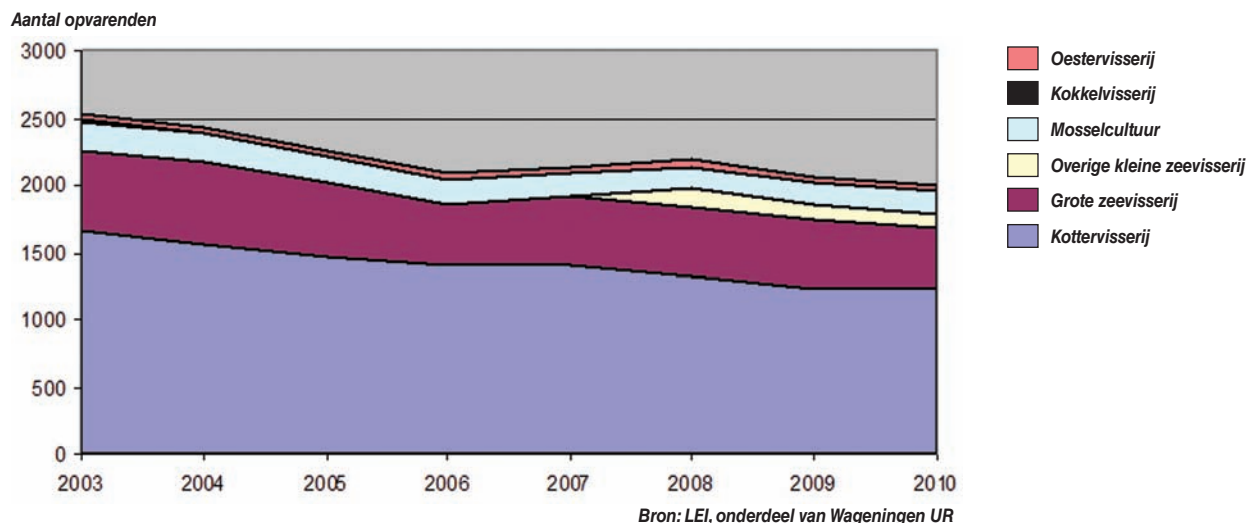
en kon niet worden meegerekend. De absolute daling is dus sterker dan de grafiek laat zien.

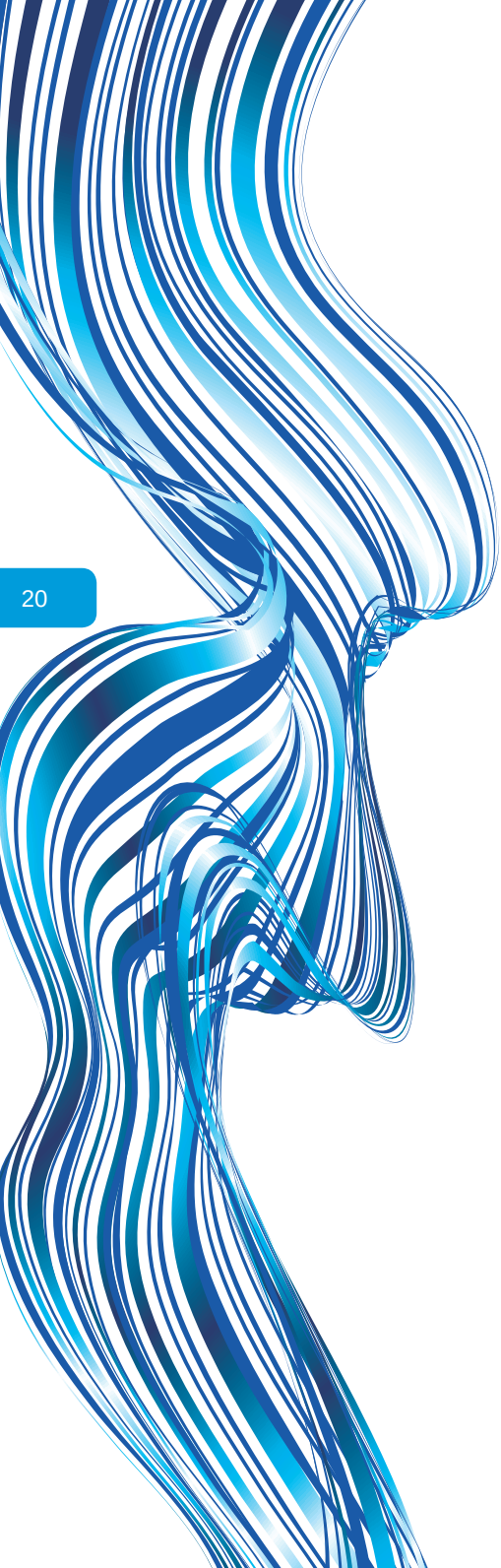
De daling in het aantal arbeidsplaatsen heeft ook een negatieve invloed op de instroom in het visserijonderwijs. Deze neemt geleidelijk af. Dit heeft ook te maken met een veranderend toekomstbeeld van de visserij in Nederland. Door de publieke opinie, economische omstandigheden en de verschuiving van de belangstelling van de jeugd richting beroepen in de dienstensector daalt het niveau van

de instroom naar een peil waardoor de toekomst van het visserijonderwijs onder grote druk komt.

De uitstroom van medewerkers als gevolg van vergrijzing en de vraag naar nieuwe medewerkers die op de moderne schepen waar steeds meer innovaties worden toegepast, zijn twee redenen waardoor voor de huidige generatie vissers in opleiding zeker werk zal zijn. Er zal zelfs een groeiend tekort ontstaan.

Figuur 6: Aantal opvarenden in de zee- en kustvisserij

3. Verantwoorde Vis: thema's en initiatieven

In 2006 is er een aantal concrete doelstellingen geformuleerd om de verduurzaming van de Nederlandse vissector op de kaart te zetten. De doelstellingen waren onder andere gericht op het verminderen van energieverbruik, verhogen van de productie van kweekvis en een stijging van de thuisconsumptie van de vis, schaal- en schelpdieren in Nederland. Het concreet maken van deze doelstellingen, veelal door het kwantificeren van onze ambities, heeft in hoge mate bijgedragen aan het stimuleren van verduurzaming.

Vijf jaar na het opstellen van de concrete doelstellingen kunnen we concluderen dat deze aanpak succesvol is geweest. De sector is in beweging gekomen en gaat op volle kracht vooruit. Om het formuleren van concrete doelstellingen zinvol te houden, is het echter belangrijk om de vorderingen op de verschillende thema's te gaan kwantificeren. Alhoewel dit de transitie in de sector op een goede manier inzichtelijk zou maken, is dit een zeer kostbaar proces. Ook met het oog op het procesmatige karakter van duurzaamheid en de continu veranderende standaard die hieraan ten grondslag ligt, kan de vraag gesteld worden hoe lang een concrete doelstelling actueel blijft. Zinnvoller is daarom om ons nu te richten op de onderliggende thema's; de concrete doelstellingen laten we los. De thema's waarin wij ons als vis-

sector graag verder ontwikkelen zijn echter nog steeds even relevant.

In dit hoofdstuk bieden wij u een overzicht van de belangrijke thema's voor de sector en een greep uit de ontwikkelingen en initiatieven die op deze gebieden plaatsvinden. Door middel van onder andere certificering, herstructurering, verhoging selectiviteit, verlaging brandstofverbruik, onderzoek, bewustwording en een blik die verder gaat dan de grens, is de sector in transitie gegaan. In transitie naar verantwoorde vis. De grote diversiteit en veelheid aan succesvolle initiatieven maakt het onmogelijk deze alle te benoemen. Per thema worden daarom een aantal aansprekende voorbeelden uitgelicht en benoemd. Voor een deel zijn de genoemde innovatieve en samenwerkingsprojecten geselecteerd door het Visserij Innovatie Platform (VIP) en deels gefinancierd door het Europees Visserij Fonds (EVF).

Impact op het ecosysteem in de aanvoersector

In de Nederlandse aanvoersector wordt met een variatie aan vistechnieken gevisd op bijvoorbeeld demersale vis als tong en schol. Een deel van de tong en schol wordt gevangen met de zogeheten boomkortechniek. Deze is uitermate geschikt om de platvis van de bodem te doen opwekken, maar heeft ook een aantal nadelen, zoals een hoog brandstofverbruik, bodemberoering en ongewenste bijvangst.

Bij andere vistechnieken spelen deze zaken ook in meer of in mindere mate.

Brandstofverbruik

De boomkortetechniek wordt gekenmerkt door een hoog brandstofverbruik. Onder andere door de stijgende brandstofprijzen is de sector de afgelopen jaren op zoek gegaan naar manieren om het brandstofverbruik naar beneden te krijgen. Een mooi voorbeeld hiervan is de ontwikkeling van de SumWing.

SumWing

De SumWing is een alternatief voor de boom in het boomkorttuig. De SumWing heeft een vleugelvorm waardoor deze minder weerstand ondervindt in het water. Ook is de SumWing een stuk lichter dan de traditionele boom.

Alleen de taster in het midden (de neus) raakt de bodem, waardoor het tuig minder weerstand van de bodem ondervindt. Met de SumWing wordt door een groeiend aantal schepen brandstof bespaard.

Bodemberoering

Er is sprake van bodemberoering wanneer een vistuig tijdens het vissen in contact komt met de bodem. De aandacht voor bodemberoering is de laatste jaren sterk gegroeid in de maatschappij. De impact van een vistuig is afhankelijk van de bodemsoort en de natuurlijke omstandigheden die heersen in dat gebied. Uit onderzoek is bijvoorbeeld gebleken dat de bodemberoering van een boomkorttuig weinig extra impact heeft op een gebied waar veel natuurlijke

dynamiek aanwezig is. Deze gebieden zijn door bijvoorbeeld stromingen, golfslag of stormen gewend aan verstoringen en worden bewoond door flora en fauna welke hierbij goed gedijen. Daarnaast is het ook belangrijk om de mate van impact in het juiste perspectief te plaatsen. Visserij concentreert zich op kleine stukjes van de Noordzee, andere gebieden worden weinig tot nooit bevestigd.

De discussie omtrent dit onderwerp tussen overheid, natuurorganisaties en visserij verloopt soms moeizaam, omdat het lastig blijkt te zijn om nuance aan te brengen en te behouden. Desalniettemin staat de sector open voor kritiek en probeert dit om te zetten in nieuwe denkrichtingen en initiatieven om de impact op het eco-

syteem te beperken. De ontwikkeling van het pulstuig is onder andere voor het verminderen van bodemberoering een grote stap vooruit geweest.

Pulsvisserij

De ontwikkelingen rondom de pulsvisserij zijn in een stroomversnelling ge-

raakt de afgelopen tijd. Vooralsnog is het pulstuig alleen te gebruiken indien er een (tijdelijke) ontheffing is verkregen op het Europese verbod op elektrisch vissen. Waar twee jaar geleden enkel vijf schepen deze ontheffing hadden, hebben inmiddels 42 vissers de mogelijkheid om het pulstuig te ge-

Masterplan Duurzame Visserij

Het Masterplan Duurzame Visserij vond zijn oorsprong in 2010 als gevolg van lagere quota, stijgende olieprijs, dalende marktprijzen en een relatief hoog brandstofverbruik. Het Masterplan Transitie Vloot zegt dat het anders moet; en radicaal ook. Het masterplan betreft een onderzoek naar de haalbaarheid van verduurzaming en vernieuwing van de vissersvloot op de Noordzee door ambities en doelstellingen te formuleren die recht doen alle aspecten van de drie P's, people, planet, profit. Het Masterplan beschrijft hoe 'het nieuwe vissen' er uit moet komen te zien en dat hier multifunctionele duurzame schepen voor moeten worden ontworpen, ter vervanging van de huidige vissersvloot.

De eerste twee fasen van het Masterplan zijn gepasseerd. De eerste fase betrof betrof een draagvlakonderzoek voor herstructurering onder alle stakeholders in de visserijsector. Een enthousiast draagvlak bij alle partijen resulteerde in een vervolg. In de tweede fase van het onderzoek zijn de technische en financiële aspecten van een herstructurering verder uitgewerkt.

Het Masterplan heeft de volgende ambities en doelstellingen:

- 1) Ontwikkelen van een visie op 'het nieuwe vissen' van de toekomst*
- 2) Een sterk verbeterd verdienmodel*
- 3) Behoud van werkgelegenheid*
- 4) Sterke reductie van CO₂ en NOx uitstoot*
- 5) Capaciteitsvermindering Pk-vermogen*
- 6) Beperking discards*
- 7) Minimale aantasting ecosysteem*
- 8) Borging duurzaamheidsprocessen*
- 9) Ontwikkeling van drie standaard duurzame multifunctionele schepen*

Interview Auke Hoefnagel en Kees Taal

Masterplan Duurzame Visserij'

Het Masterplan Duurzame Visserij leek ooit een ambitieuze jongensdroom. Inmiddels bestaat er goede hoop met een aantal voorbeeldschepen te kunnen starten als eerste stap naar een noodzakelijke vlootvernieuwing met kleinere, zuinigere kotters. Het Masterplan Duurzame Visserij betreft een onderzoek naar de haalbaarheid van een radicale verduurzaming en vernieuwing van de vissersvloot op de Noordzee. Herstructurering is pure noodzaak omdat de huidige vissersschepen een ontoereikend verdienmodel te zien geven. Dit als gevolg van stijgende olieprijs, dalende marktprijzen en een relatief hoog brandstofverbruik. De coördinatoren van het vlootvernieuwingproject, Auke Hoefnagel en Kees Taal van de Stuurgroep Masterplan Duurzame Visserij vertellen over het gewaagde plan.

Na een eerste draagvlakonderzoek, dat de handen op elkaar kreeg van alle stakeholders in de visserijsector, volgde een businessstudie.

Kees Taal van LEI Wageningen UR: "Deze tweede fase bevat onderzoeken naar: duurzaam vissen, rendementsverbetering, behoud werkgelegenheid, meer dan halvering brandstofverbruik en CO₂-uitstoot, nieuwe vangstechnieken met een minimum aan discards en de ontwikkeling van een aantal scheepstypen met de nieuwste voortstuwingstechnieken. De technische en financiële aspecten van zo'n herstructurering worden uitgewerkt.

Hoefnagel: "Het is een misvatting te denken dat in één keer de volledige vloot zou worden vervangen door allemaal nieuwe schepen. Er zijn drie nieuwe typen ontwikkeld die als voorbeelden voor andere visserijondernemers moeten dienen. De inzet van de stuurgroep is nu om een pilotproject met enkele nieuwe voorbeeldschepen te starten."

Het project Masterplan Duurzame Visserij ligt op koers," stelt Auke Hoefnagel. Voor het plan heeft het Rijk weliswaar geen geld beschikbaar. De overheid staat positief tegenover de plannen om tot een herstructurering te komen. "Wij beschouwen de overheid maar ook de banken als waardevolle partners in dit transitieproces," aldus Hoefnagel, accountant bij de GIBO Groep.

Uitgangspunt is dat de sector wordt geherstructureerd waardoor duurzame visserij met een nieuw verdienmodel ontstaat en waardoor nieuwbouw van schepen op eigen kracht weer mogelijk wordt. De moeilijke situatie in de visserij vraagt om een transitie naar een duurzamere visserij met een veel lager kostenniveau en een andere marktbenadering. Bij de zoektocht naar een structurele oplossing voor structurele problemen in de sector, schept het perspectief voor de lange termijn.

Kees Taal vervolgt: "Leek de wens om de Nederlandse kottervloot binnen een aantal jaren te vervangen door vernieuwende, innovatieve schepen eerder nog een span-

nende jongensdroom, inmiddels zijn we zo ver dat staatssecretaris Bleker van EL&I zich bereid toont te onderzoeken of en in hoeverre de bouw van pilotschepen in het kader van wetenschappelijk onderzoek mogelijk is. Dit plan sluit aan op het door het kabinet ingezette beleid van samenwerking tussen sector, overheid en onderzoek. Daarbij gelden wel verschillende voorwaarden, bijvoorbeeld dat gegevens die beschikbaar komen over de mogelijkheden van de toepassing van nieuwe technieken en materialen beschikbaar komen voor de gehele sector. Kees Taal: "Maar dat is exact wat we graag willen. Het uitgangspunt om visserijondernemers in samenwerkingsverbanden te laten samenwerken en ideeontwikkeling te stimuleren begint vaste vormen aan te nemen. Zo heeft een groep van tien ondernemers zich reeds gemeld om actief te willen investeren in een proefopzet voor een duurzaam schip. Naast deze tien zijn er nog een aantal kleinere groepen die met een zelfde idee zich hebben gemeld. De stuurgroep heeft zich tot taak gesteld om één samenwerkingsverband te creëren onder de Stichting Masterplan Duurzame Visserij die onlangs is opgericht."

bruiken middels de tijdelijke ontheffing. De pulskor wordt gezien als veelbelovend alternatief voor (voornamelijk) de tongvisserij, omdat deze soort zich moeilijk laat vangen met andere tuigen. De pulskor is een vistuig dat met kleine elektrische prikkels platvis doet opschrikken van de bodem waardoor ze iets omhoog komen en in het net terecht komen. De elektrische pulsjes dienen ter vervanging van de wekkerkettingen die in de traditionele boomkorvisserij worden gebruikt. Dit tuig is minder zwaar en geniet een vermindering in bodemberoering wat grote besparingen in brandstofverbruik met zich meebrengt.

Naast een vermindering in bodemberoering en brandstofverbruik is ook gebleken dat de pulsvisserij een zeer selectief vistuig is. Vissen met de pulskor zorgt voor minder discards omdat de stroomstootjes minder effect hebben op de kleine vis dan op de grote vis. De aanschaf en installering van een pulstuig is echter een grote investering voor een visserman. Dit in combinatie met de onzekere toekomst door de tijdelijke aard van de ontheffingen, maakt de aanschaf, installatie en gebruik van het tuig soms moeilijk. De visserijsector is daarom samen met onderzoeksinstituten bezig om meer informatie te verzamelen zodat bewezen kan worden dat de pulsvisserij minimale schade toebrengt aan het ecosysteem en het verbod kan worden opgeheven.

Garnalenvisserij

In de Voordelta vindt onderzoek plaats naar de effecten van garnalenvisserij op de bodem door onbeviste grond te vergelijken met beviste grond. Het gaat om een zestal visgebieden, verdeeld in bevist/onbevist; een goede manier om de impact van een visserij in kaart te brengen, omdat de overige omstandigheden grotendeels gelijk blijven. Een aantal keer per jaar wordt er op bepaalde visgronden gevestigd en worden vervolgens bodemonsters genomen. Ook wordt met behulp van sonar gekeken naar de sleepsporen van het garnalentuig.

Daarnaast wordt in de garnalenvisserij ook gekeken naar de toepassing van de pulstechniek. De sector ontwikkelt de zogenaamde Hovercran, een pulstuig voor de garnalenvisserij, in nauwe samenwerking met het ILVO (het Vlaamse Instituut voor Visserijonderzoek). Vanuit een project uit het Waddenfonds is met een eerste schip onderzoek en ontwikkeling naar het nieuwe tuig gedaan. Vervolgens is in een later stadium vanuit het onderzoeksfonds van de sector een tweede schip aan het onderzoek toegevoegd.

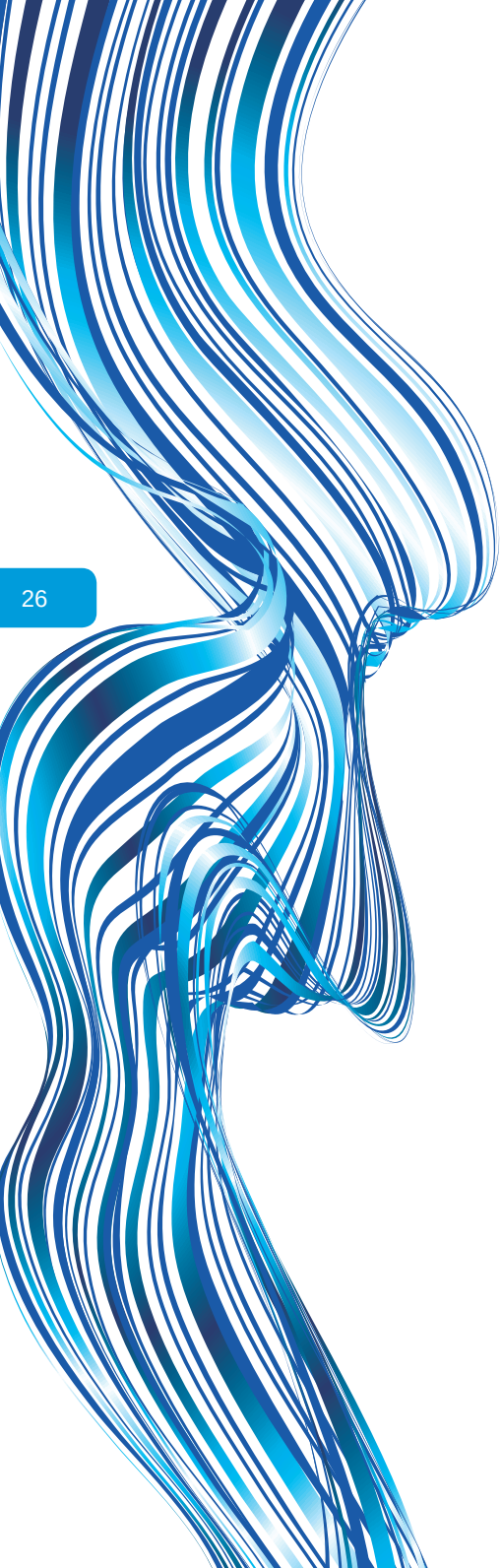
Mosselzaadinvanginstallaties

Naast initiatieven in de platvis- en garnalenvisserij, zijn er ook tal van initiatieven in andere (sub) sectoren die bodemberoering proberen te verminderen. Een goed voorbeeld hiervan is te vinden in de mosselsector. De

mosselproductieketen bestaat uit vier fasen: wild mosselzaad invangen, mosselen opkweken, verwerken en verhandelen. Traditioneel wordt het wilde mosselzaad opgevestigd met een bodemkor die het mosselzaad van de bodem af vangt. Tegenwoordig wordt een groot deel van het mosselzaad ingevangen op een andere manier, namelijk door middel van mosselzaad- invanginstallaties (MZI's). Door het opzetten van net- en touw constructies die vanaf het wateroppervlak naar beneden hangen, bieden de MZI's een houvast voor het mosselzaad. Dit zaad hecht zich aan de netten en touwen en hoeft niet meer van de bodem gevestigd te worden. Dit zorgt ervoor dat de impact op het ecosysteem van het produceren van mosselen drastisch vermindert. Sinds juli 2011 voert het grootste deel van de in Nederland geproduceerde mosselen het MSC keurmerk.

Discards

De visserij in Nederland is veelal een gemengde visserij. Dat betekent dat er verscheidene doelsoorten in dezelfde visserij worden gevangen. Vaak gelden voor deze doelsoorten verschillende optimale maaswijdten, minimum aanlandingsmaten en toegestane vangsthoeveelheden. Dit maakt dat er te kleine of andere ongewenste vis wordt bijgevangen, die overboord moeten worden gezet. De aandacht voor deze zogenaamde discards is groeiende. Verschillende maatschap-

pelijke organisaties benadrukken dat vanuit ecologisch en ethisch aspect moet worden getracht de hoeveelheid discards naar beneden te brengen. In de aankomende hervorming van het Gemeenschappelijk Visserijbeleid speelt het terugdringen van discards een belangrijke rol. Voor de visserman zelf is het ook wenselijk te vissen met zo min mogelijk ongewenste bijvangst. De sector werkt daarom al tijden mee aan onderzoek naar het verminderen van discards en blijft continu zoeken naar verbeteringen en oplossingen.

Discards onderzoek

De sector werkt mee aan onderzoek naar discards, zowel naar de hoeveelheden als naar mogelijkheden tot vermindering. Het aantal schepen dat vrijwillig mee doet aan zelfbemonsteringsprogramma's is flink gestegen de afgelopen jaren. Daarnaast loopt er een aantal projecten gericht op tuigaanpassingen die vermindering van discards teweeg kunnen brengen, zoals netaanpassingen in de platvisvisserij en het brievenbus project in de garnalenvisserij. De komst van de pulskor is ook veelbelovend als het gaat om discardsvermindering.

Discards DenkTank

Onder het convenant 'Duurzame Noordzevisserij' dat is opgesteld in 2008, is de Discards DenkTank opgericht. De Discards DenkTank (of kort DDT) heeft tot doel het schrijven van een discards reductie plan wat

voortkomt uit de sector zelf. Een van de onderdelen van het reductieplan betreft hernieuwd onderzoek naar discards overleving. Om te weten wat de effecten van discards zijn, moet duidelijk worden hoeveel vissen overleven en hoeveel niet. Immers, zou het probleem net zo groot zijn wanneer discards een hoge overlevingskans hebben na het terugzetten? Bij dit onderwerp wordt vaak gerefereerd aan gedateerd onderzoek wat niet meer strookt met de huidige praktijk van de visserij. De Nederlandse visserij heeft sinds de jaren '80 een hoop veranderingen doorstaan. Net als de wetenschap; technieken om discards overleving te testen zijn veranderd en verbeterd. Daarnaast zijn maatregelen zoals het vermijden van ondermaatse vis en inzetten op innovaties om discards te verminderen onderdeel van het plan.

Pelagische visserij

Makreel en horsmakreel komen vaak in gemengde scholen voor. Echter, wanneer het makreelquotum volledig benut is, mogen de trawlers nog wel op horsmakreel vissen. Op deze wijze zouden er ongewenste bijvangsten van niet-doelsoorten kunnen voorkomen. De laatste jaren is dit versterkt door de groei die het makreelbestand heeft doorgemaakt. De pelagische visserij financiert daarom onderzoek gericht op het verhogen van selectiviteit in de visserij. In het onderzoek wordt gekeken of het gebruik van

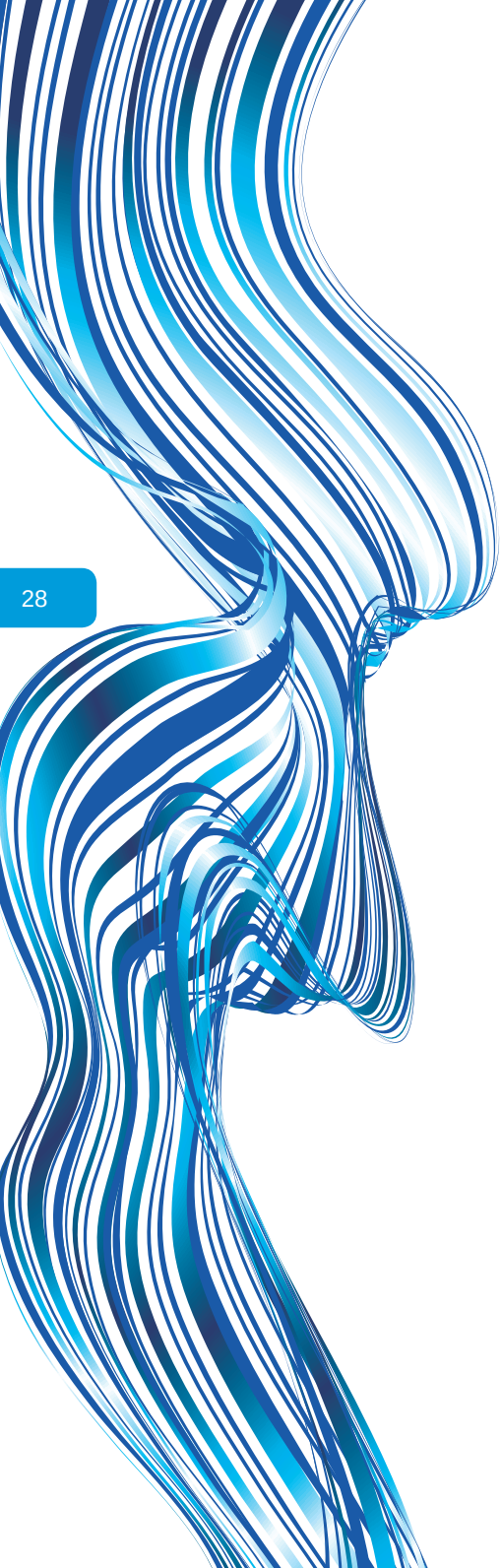
sonar meer informatie kan bieden over de samenstelling van de scholen, om te kunnen bepalen in welke mate de doelsoort en niet-doelsoort vermengd zijn in een school. Op basis van die gegevens kan er vervolgens een keuze worden gemaakt de betreffende school wel of niet te vangen. Het onderzoek naar het gebruik van sonar is begonnen met het TWINSON project en ondervindt nu een vervolg met meer geavanceerde techniek en apparatuur.

Overleving ongewenste bijvangst

Enkele ondernemers zijn bezig met het ontwikkelen van een overlevingsbak om de overleving van bijvangst in de garnalenvisserij te bevorderen. Een soortgelijk initiatief is eerder succesvol geïmplementeerd in de schietfuikevissersrij op paling in het IJsselmeer en Markermeer. Voor dit veelbelovende systeem voor de bijvangst in de garnalenvisserij hebben de betreffende ondernemers recent de Herman Wijffels Innovatieprijs en de Verantwoorde Vis Prijs 2012 in ontvangst genomen.

Naast een aantal projecten die gericht zijn op verbetering van specifieke aspecten van impact, zijn er ook projecten gericht op een integrale aanpak van vermindering van de impact op het ecosysteem. Een goed voorbeeld hier van is het Masterplan Transitie Vloot.

4. Beheer: visbestanden en visserij

Visser, natuurbeheerder en natuurfan: iedereen heeft baat bij een gezonde visstand in een gezonde Noordzee. De visserijdruk is één van de factoren die invloed heeft op de visstand. De sector streeft samen met overheid naar een evenwicht tussen de visserij-inspanning in de Noordzee en de ontwikkeling van de te bevissen bestanden. Visserijen op de Noordzee worden gekenmerkt door een streng beheer, zowel op nationaal als op EU-niveau. Visserijsterfte wordt bijvoorbeeld beperkt door het vissen binnen quota voor de belangrijkste commerciële soorten en de inzet van vissersschepen wordt beperkt door het toekennen van een maximum aan zeedagen. Daarnaast geldt er een groot aantal aanvullende maatregelen voor vissers ten aanzien van bijvoorbeeld vistuigen en ruimtelijke ordening.

Herziening Gemeenschappelijk Visserijbeleid

Veel onderdelen van het visserijbeleid zijn Europees geregeld in het zogeheten Gemeenschappelijk Visserijbeleid (GVB). Elke tien jaar wordt het GVB herzien. In 2012 moet het nieuwe GVB rond zijn. De focus van de herziening van het GVB zal liggen op het verminderen van discards en regionalisatie van beleid. Het visserijbeleid is gemeenschappelijk en geldt voor alle Europese lidstaten, maar de visserijvloot en bijbehorende duurzaamheidsthema's verschillen echter sterk per land. Dit maakt het niet

gemakkelijk voor al deze lidstaten een gedragen en gepast beleid op te stellen. De vissector komt daarom actief op voor de belangen van de sector, door het inspreken op voorstellen, bijdragen aan lopende discussie en het formuleren van eigen voorstellen op conflicterende punten.

Meerjarenbeheerplannen

Apart van het generieke beleid staan enkele voor Nederland belangrijke soorten onder een meerjarenbeheerplan. Voor tong en schol is zo'n plan in werking sinds 2007. In fase 1 van dit beheerplan nam de visserijdruk jaarlijks met 10% af totdat tong en schol zich twee achtereenvolgende jaren binnen veilige biologische grenzen bevonden. In 2011 is dit voor beide soorten behaald, wat maakt dat gestart kan worden met fase 2 van het beheerplan. In deze fase wordt het beheer gericht op MSY niveau, oftewel de maximale duurzame oogst. Andere vissoorten die onder meerjarenbeheerplannen staan betreffen haring, makreel en horsmakreel.

Meerjarenbeheerplannen geven structuur aan beheer richting een duurzame visserij. Toch ontstaan soms nog situaties waarin beheerplannen niet volledig aansluiten bij de werkelijkheid. Bijvoorbeeld wanneer het heel goed gaat met een bestand, maar de visserijdruk slechts met een beperkt percentage omhoog kan volgens de regels van het beheerplan. Of wan-

neer achteraf blijkt dat bestandsgroottes zijn onderschat en de visserijsterfte niet zodanig kan worden bijgesteld omdat het beheerplan dat niet toelaat. De sector werkt actief mee om in dit soort situaties tot een werkbare oplossing te komen.

Overige maatregelen

Naast het beheer gericht op het bevissen van gezonde visbestanden gelden er ook maatregelen met betrekking tot vistuigen. Dat dit een grote invloed kan hebben op de visserij, is te zien aan het verbod dat geldt op elektrisch vissen. De pulskor is een veelbelovend tuig dat onder meer kan vissen met minder discards, bodemberoering en brandstofverbruik. Echter, de pulskor is een tuig dat vist met behulp van elektrische stootjes en valt daarmee onder het genoemde verbod. Inmiddels hebben 42 schepen een tijdelijke ontheffing op dit verbod verkregen en vissen met de pulskor of zijn bezig met de aanschaf hiervan. Dit is niet altijd makkelijk, omdat het aanschaffen van een pulskor om een grote investering vraagt en de toekomst nog onzeker is.

De pulstechniek wordt op vele punten gezien als een grote stap in de verduurzaming van de visserij. De sector werkt hard aan het verkrijgen van permanente toestemming van het tuig, zodat de pulskor door meer vissers gebruikt kan worden, investeren minder risicovol wordt en de transitie naar

een duurzame visserij kan worden versneld. De visserijsector is daarom in verschillende gremia verenigd om dit te bewerkstelligen. De Stuurgroep Puls geeft richting aan een aantal onderliggende werkgroepen die de zorg dragen voor communicatie, controle en monitoring. Samen hebben de stuurgroep en de werkgroepen tot doel dat er genoeg informatie verzameld wordt zodat de positieve eigenschappen van het tuig voldoende kunnen worden aangetoond en permanente toestemming van het tuig wordt verkregen door de Europese Commissie.

Visstand Beheer Commissies

Visserijbeheer speelt niet alleen in de Noordzee een grote rol, maar ook in de Nederlandse binnenwateren. Het visserijbeheer dient vorm gegeven te worden in Visstand Beheer Commissies (VBC's). In 2010 kende Nederland

16 VBC's op staatswateren en 20 op waterschapswateren. In een VBC werken individuele beroepsvissers, vertegenwoordigers van hengelsportverenigingen, waterschappen en Rijkswaterstaat samen aan het opstellen van visplannen. In een visplan wordt de huidige wijze van bevissing voor een bepaald gebied in kaart gebracht en afspraken gemaakt over wijze van bevissing in de toekomst. Vanwege de aalproblematiek is het vangen van aal voor de gemalen en het overzetten van aal voor de beroepsvisserij een belangrijk onderwerp binnen het visplan. Het netwerk van VBC's is landelijk dekkend. De samenwerking tussen deze groepen is niet vanzelfsprekend noch eenvoudig, maar in de VBC's wordt een gelijk doel nagestreefd: een verantwoord beheer van binnenwateren.

Ruimtelijke ordening

Ruimtelijke ordening op zee is in toenemende mate van belang voor de visserij. De Noordzee is één van de drukste zeeën ter wereld. Naast visserij wordt de Noordzee onder andere gebruikt door scheepvaart, recreatie, windmolens, pijpleidingen en elektriciteitskabels. In het kader van de windparken op zee wordt door de visserijsector meege gedacht aan veilig en rendabel medegebruik van de windparken. Er wordt gesproken over scheepvaartveiligheid, het ontwerp van de parken en mogelijke vistech-nieken die in de parken toegestaan zouden kunnen worden. Ook wordt ruimte gereserveerd voor bescher-ming van natuur op de Noordzee, via de Vogel- en Habitatrichtlijn (het Na-tura 2000-proces) en de Kaderrichtlijn Marien (KRM). De KRM bevindt zich momenteel nog in de implementatiefase. De visserijsector is hierbij betrok-ken en praat mee over de doelen en indicatoren, de sociaal-economische analyse en interpretatie van belang-rijke termen, zoals de ecosysteembe-nadering.

Natura 2000

In het kader van Natura 2000 zijn zes gebieden op de Noordzee aangewe-zen voor bescherming: de Voordelta, Vlake van de Raan, Noordzeekust-zone, Doggerbank, Klaverbank en het Friese Front. Ook vrijwel alle binnenwateren, zoals

de waterbekkens in de Zeeuwse- en Zuid-Hollandse Delta en het IJsselmeer, vallen onder het bescher-mingsregime van Natura 2000. De natuurdoelen voor de beschermde gebieden verschillen en bepalen uiteindelijk welke beheermaatrege-len moeten worden opgesteld voor de verschillende gebruikers. Voor de visserij kan dit betekenen dat in sommige gebieden de visserij beperkt gaat worden, wat grote economische en sociale gevolgen kan hebben. Het doel is echter beheerplannen te maken die werkbaar en acceptabel (haalbaar en betaalbaar) zijn voor alle partijen. De 'p' van people is dan ook erg belangrijk, met name de participa-tie van vissers in het tot stand komen van beleid. Vissers kunnen immers als geen ander de partijen voorzien van praktijkinformatie en ervaring. In het verleden heeft het beheerplan voor de Voordelta voor veel pijn gezorgd onder de vissers in dit gebied. Door intensief deel te nemen aan de diverse beheer-planprocessen en zo vroeg mogelijk in de processen de praktijkkennis van vissers in te brengen, wordt voorko-men dat deze situatie zich herhaalt. Dit heeft bijvoorbeeld geleid tot het project 'Joint Fact Finding voor adap-tief beheer van de Vlake van de Raan' en tot het voorstel voor beheer op de Klaverbank vanuit de vissers zelf.

VIBEG

Eind 2008 zijn de eerste gebieden op de Noordzee door het ministerie

van EL&I bij de Europese Commissie aangemeld als Natura 2000-gebied. Het gaat om de Doggerbank, Klaverbank, Vlake van Raan en de Noordzeekustzone. Voor deze gebieden is eind 2009 een proces op gang gekomen om over de visserijmaatregelen in deze gebieden te praten in de regiegroep Visserij in beschermde gebieden (VIBEG).

Eind 2011 hebben de visserijsector, de natuurbeweging en het ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie een akkoord ondertekend over de bescherming van twee natuurgebieden in de Noordzee. Sommige delen in het Natura 2000-gebied

Noordzeekustzone worden gesloten voor de boomkor- en garnalenvisserij. Als tegenprestatie zegden de natuurorganisaties toe om de komende jaren niet naar de rechter te stappen, zodat de visserij de tijd en de kans krijgt om nieuwe meer duurzame vistechnieken in te voeren. Met het akkoord worden de natuurdoelen van twee Natura 2000-gebieden op zee gehaald en stimuleert het tevens de verduurzaming en de innovatie in de visserijsector. Dit moet economie en ecologie hand in hand laten gaan.

Het zogeheten VIBEG-akkoord (Visserij In Beschermde Gebieden), regelt de visserij op twee gebieden van

de Noordzee, die in 2010 als Natura 2000-gebied zijn aangewezen: de Vlake van de Raan in de zuidwestelijke delta en de Noordzeekustzone, een strook drie mijl zeewaarts van Bergen, Noord-Holland, tot Rottum in de Waddenzee. De Europese Vogelrichtlijn is alleen in de Noordzeekustzone van toepassing, de Europese Habitatrichtlijn geldt in beide gebieden. Dat betekent dat Nederland in beide gebieden de zandbanken moet beschermen. Zandbanken zijn belangrijk voor al het leven dat zich daarin bevindt en kan ontwikkelen. Bovendien hebben zij een belangrijke functie als habitat voor schelpdiersoorten die op hun beurt weer door zeevogels als zwarte zee-

eed en eidereend worden gegeten. Het akkoord is ondertekend door Stichting de Noordzee, Natuurmonumenten, WNF, Waddenvereniging, Productschap Vis, Vissersbond, VisNed en het ministerie van EL&I.

De Voordelta kent sinds 2008 maatregelen voor de visserij (zowel voor het behalen van de Natura 2000-doelen, als de compensatie voor de aanleg van de Tweede Maasvlakte), welke zijn vastgelegd in het beheerplan. Voor de Noordzeekustzone en Vlake van de Raan zullen de maatregelen die worden afgesproken, ook terecht komen in een beheerplan.

Joint Fact Finding

Voor de Vlake van de Raan is al vroeg in het VIBEG-traject geconcludeerd dat er over dit gebied te weinig concrete kennis is. Om beheer toch mogelijk te maken is naar aanleiding hiervan een apart project opgestart, waarin de visserijsector samen met een natuurorganisatie (het Zeeuws Landschap) probeert tot een gedeelde kennisbasis te komen. Samen proberen de partijen te bepalen wat er bekend is en wat niet, en nog belangrijker: wat zouden we moeten weten voordat we een goed beheerplan kunnen opstellen voor dit gebied? Uniek aan dit proces is, dat de visserijsector samen met de natuurorganisatie het initiatief heeft genomen en nog voor het daadwerkelijke beheerplanproces van het bevoegd gezag (Rijkswater-

staat) van start gaat, bezig is om proactief na te denken over de toekomst van het gebied.

FIMPAS

Voor de gebieden buiten de '12-mijls-zone' (Doggerbank, Klaverbank en Friese Front) is eind 2009 het FIMPAS-project (Fisheries Measures in Marine Protected Areas) van start gegaan. Dit project wordt door ICES begeleid en bestaat uit een aantal workshops. Tijdens deze workshops wordt gekeken naar de beschikbare informatie over de natuur en visserij in deze gebieden. Daarna is een analyse gemaakt van de mogelijke effecten van visserij op de natuurdoelen en wordt er op basis van deze analyse verder gepraat over mogelijke visserijmaatregelen. De sector neemt ook aan dit proces intensief deel.

Klaverbank

De Klaverbank is aangewezen voor de bescherming van stenige habitats (de zogenaamde 'Riffen van open zee'). Sinds jaar en dag vindt er ook al visserij plaats op de Klaverbank, zowel in de modderige Botney Gut die de Klaverbank doorkruist, als in de gebieden er om heen. Als reactie op een voorstel van de stuurgroep van FIMPAS, zijn de vissers met elkaar om tafel gaan zitten om goede en duidelijke habitatkaarten te produceren van het gebied. Hieruit bleek dat de Klaverbank niet in zijn geheel uit stenige gebieden bestaat, maar delen er van

ook zanderig genoeg zijn om sleep-netvisserij toe te staan, zonder dat de natuurdoelen van het gebied in gevaar worden gebracht. Op grond van deze kaarten, waarvoor ook een ecologisch expert van het gebied is geraadpleegd, heeft de sector zelf voorstellen gedaan voor de bescherming van dit gebied. In de loop van 2012 zal duidelijk worden hoe de Klaverbank beschermd gaat worden.

Doggerbank

De Doggerbank is niet alleen door Nederland aangemerkt als Natura 2000: ook de Duitse en Engelse overheid hebben dit gebied aangewezen. De Denen hebben ook een stukje van de Doggerbank, maar er vooralsnog voor gekozen dit deel niet als Natura 2000 aan te merken. Het is wenselijk om tot één managementplan van dit gebied te komen, zodat vissers niet geconfronteerd worden met vier verschillende managementregimes. Naar aanleiding van FIMPAS wordt voor de Doggerbank via een speciale focusgroep van de Noordzee RAC geprobeerd om tot maatregelen te komen voor het hele gebied. Hierbij zitten diverse natuurorganisaties en visserijvertegenwoordigers uit verschillende landen (Nederland, Engeland, Denemarken) aan tafel. Input van vissers over hun activiteiten en kennis van het gebied is hierbij een belangrijk onderdeel. In de loop van 2012 zal meer duidelijk worden over maatregelen in de Doggersbank.

Dialoog stakeholders

De visserij is een sector waarin belanghebbenden verschillende meningen voeren over belangrijke thema's. Om gezamenlijk naar een duurzame visserij te werken is het nodig een coherente visie te formuleren. Alhoewel dit geen makkelijk opgave is, zijn er verschillende initiatieven ontplooid ter bevordering van het vormen van een gezamenlijke visie. Een goed voorbeeld daarvan zijn de verschillende convenanten die zijn opgesteld tussen visserij, overheid en natuurorganisaties. De visserij beschouwt samenwerking als zeer belangrijk, maar ook als moeizaam door de uiteenlopende meningen en belangen. Een broze samenwerking kan bij het minste of geringste onder spanning komen te staan. De grote hoeveelheid dossiers die allemaal tegelijk om oplossingen en besluiten vragen maken het niet gemakkelijk om in het spanningsveld van verschillende belangen te opereren. Desalniettemin gaat de inzet van alle partijen door en zijn er op diverse fronten concrete doelen bereikt.

Maatschappelijk convenant 'Duurzame Noordzeevervisserij'

Het convenant Noordzeevervisserij 'Duurzaam vissen' is in 2008 getekend door de Nederlandse productenorganisaties, het Productschap Vis, Stichting de Noordzee, het Wereld Natuur Fonds en de minister van het toenmalige ministerie van Landbouw,

Natuur en Voedselkwaliteit. In het convenant zijn vijf thema's waarin de verschillende partners de meerwaarde zien van samenwerking verder uitgewerkt. Deze betreffen het aanbod van duurzame vis, communicatie, onderwijs en scholing, invulling beschermde gebieden en bestandsbeheer. Binnen de thema's zijn afspraken gemaakt tussen de partners en alle partijen werken vanuit hun eigen kennis en ervaring mee aan deze afspraken.

In 2010 is het convenant onder druk komen te staan. Dit heeft er toe geleid dat één van de partners een tijd niet aan tafel zit of heeft gezeten. Processen die in het begin in gang zijn gezet, zijn nu in de fase van besluitvorming gekomen en dit blijkt lastig te zijn. Desalniettemin hebben alle partijen de intentie om de samenwerking te continueren.

Convenant transitie mosselsector en natuurherstel Waddenzee

Het maatschappelijk convenant in de mosselsector is in oktober 2008 tot stand gekomen tussen het toenmalige ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, de vereniging Vogelbescherming Nederland, de Waddenvereniging, Stichting Wad, de Vereniging Natuurmonumenten en de PO Mosselcultuur. In achttien afspraken beschrijft het convenant het proces naar duurzame mosselvisserij en natuurherstel in de Waddenzee en roept op tot innovatie in de sector. Het

streefbeeld is dat in 2020 de bodemberoerende visserij op grondstof voor de mosselsector in de Nederlandse Waddenzee is afgebouwd en dat alle grondstof die op die manier verkregen werd via MZI's en/of andere innovatieve methoden wordt gewonnen. Het convenant is uitgewerkt in een plan van uitvoering dat beschrijft hoe gaat worden voldaan aan de gestelde doelen. Dit plan van uitvoering is er gekomen in maart 2009 en beschrijft hoe de bodemvisserij van mosselzaad stapsgewijs afneemt en er ruimte wordt gecreëerd voor het invangen van mosselzaad met alternatieve technieken zoals mosselzaadinvanginstallaties (MZI's).

De uitvoering van de afspraken en plannen loopt volgens schema. Echter, het uitblijven van nieuw mosselzaad in zowel 2010 als 2011 trekt een wis-

sel op de financiële spankracht van de mosselkwekers en daarmee hun investeringsmogelijkheden. Er is een tussentijdse evaluatie voorzien in 2014.

Maatschappelijk convenant Duurzame Voordelta

Het maatschappelijk convenant Duurzame Voordelta is afgesloten tussen de minister van LNV, de minister van Verkeer en Waterstaat, de Vereniging Natuurmonumenten, Stichting de Noordzee, het Productschap Vis en het havenbedrijf Rotterdam. De overeenkomst beschrijft het samengaan van natuur en visserij in het Natura 2000 gebied de Voordelta. De partijen proberen Natura 2000, de natuurcompensatie voor uitbreiding van de Rotterdamse haven en de commerciële visserij in de Voordelta met elkaar in overeenstemming te brengen.

Certificering

Een keurmerk is een onafhankelijk en betrouwbaar kwaliteitsoordeel over een product. Keurmerken kunnen de consument inzicht geven over de achtergrond van producten, bijvoorbeeld over de productiewijze of de herkomst. Voor visproducten zijn verschillende keurmerken in omloop, onder meer voor de promotie van streekproducten, hygiëne, voedselveiligheid en duurzaamheid. De ontwikkeling, beoordeling, uitvoering en verspreiding van keurmerken kunnen erg verschillend zijn. Sommige keurmerken zijn internationaal erkend waarbij de onderliggende standaarden zijn ontwikkeld met diverse belanghebbenden. Andere keurmerken zijn meer lokaal van aard en vertellen hun specifieke verhaal over productherkomst of bereidingswijze. Veel ondernemers in de vissector zijn bezig één van de onderstaande of andere keurmerken te behalen of hebben dit reeds gedaan.

MSC (Marine Stewardship Council)

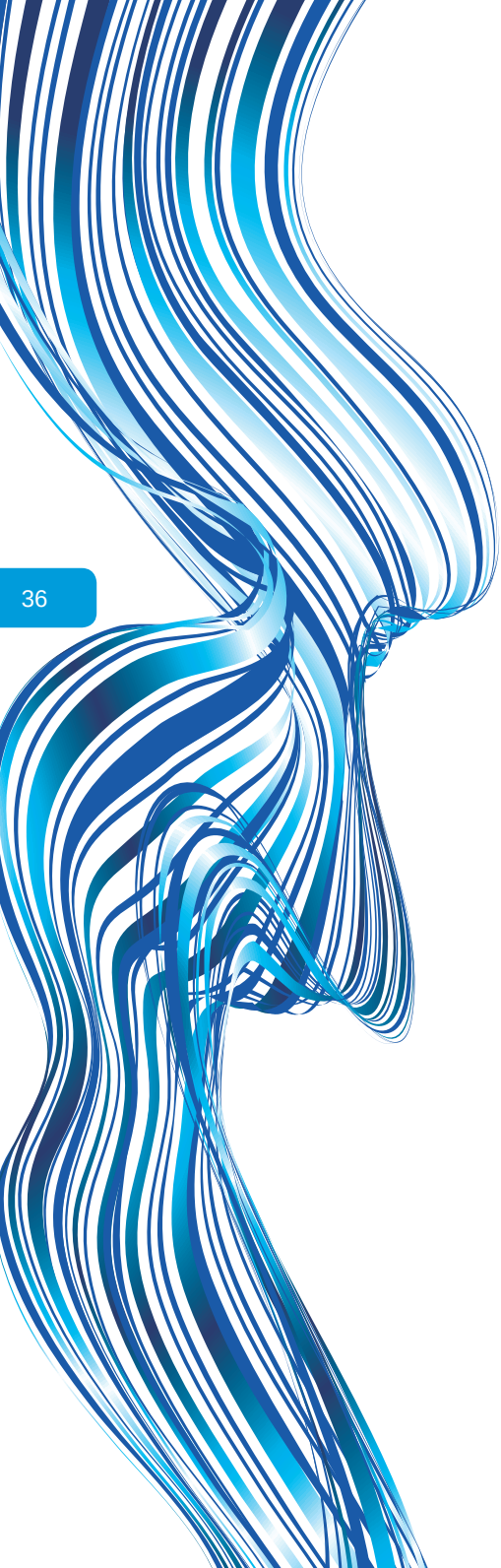
De MSC is een internationale non-profit organisatie die in 1997 is opgericht om verduurzaming in de visserij te bevorderen. MSC herkent en beloont duurzame vispraktijken en probeert de keuze van de consumenten te beïnvloeden wanneer zij vis kopen. De organisatie MSC stelt standaarden op voor duurzame visserij in ecologische zin en bewaakt de aansluiting hiervan

op de actuele situatie. De beoordeling van een visserij vindt plaats doordat een onafhankelijke derde partij de visserij langs de lat van de MSC standaarden legt en daarbij scores toekent. Visserijen worden beoordeeld op de status van het visbestand, de impact van de visserij op het mariene milieu en de effectiviteit van het visserijbeheer.

De certificering met MSC is specifiek gericht op wildvangst en kan niet wor-

den aangevraagd voor aquacultuur. Echter, tussen puur wildgevangen visserij en pure kweek van vis, schaal- en schelpdieren (aquacultuur) zit een breed spectrum van visserijen waarbij een vorm van menselijke interventie wordt toegepast – de verrijkte visserijen. Indien een verrijkte visserij aan bepaalde criteria voldoet, komt deze ook in aanmerking voor MSC certificering. In 2011 is de eerste Nederlandse verrijkte visserij gecertificeerd; de Nederlandse mossel afkomstig uit de

hangcultuur of bodemteelt. Daarbij wordt het mosselzaad vanuit het wild gevangen en in een hangcultuur of op de bodem verder gekweekt totdat de mosselen groot genoeg zijn om geconsumeerd te worden. In 2011 volgde nog een tweede primeur toen in juli werd aangekondigd dat de Nederlandse mesheften visserij het MSC beoordelingstraject in is gegaan. De visserij op mesheften is de eerste visserij die volgens de MSC richtlijnen voor geïntroduceerde soorten wordt beoordeeld. Dit was tot voor kort nog niet mogelijk.

Het behalen van een MSC certificering is geen eenvoudig proces en kan in sommige gevallen jaren duren. Om draagvlak en objectiviteit te waarborgen wordt op verschillende momenten in het certificeringsproces de inspraak van belanghebbenden gevraagd. Dit zijn vaak diverse natuurorganisaties, overheden of bijvoorbeeld andere visserijen. Soms komt het voor dat een visserij zonder veel extra verbeteringen kan voldoen aan de standaard van MSC. Maar dikwijls moet er in het proces naar MSC certificering een aantal verduurzamingsstappen worden genomen voordat een certificering met MSC binnen handbereik komt. Dit is bijvoorbeeld het geval met de Nederlandse garnalenvisserij, die in 2007 een MSC certificeringstraject is gestart. Er vindt geen wetenschappelijke bestandsschatting plaats voor de garnalenpopulatie in de Noordzee

en de visserij op garnalen wordt niet beheerd door het uitgeven van quota. Voor het verkrijgen van een MSC certificering echter, is het van belang dat er bestandsbeheer plaatsvindt en dat er voldoende informatie beschikbaar is over de bestanden. De garnalensector heeft getracht beide zaken aan te pakken met het opstellen van een Catch Control Rule (CCR). In deze Catch Control Rule wordt geregeld dat er monitoring plaatsvindt op het bestand en wordt vermeld welke maatregelen er van kracht worden indien het garnalenbestand onder druk komt te staan. Eind 2011 is deze Catch Control Rule afgekeurd door de NMa (Nederlandse Mededingingsautoriteit) om reden van gevoeligheid 'mededinging'. De garnalensector gaat zich er voor inzetten om alsnog te voldoen aan de eisen van MSC door hier nog verdere studie van te maken en regels op te stellen die voor alle belanghebbenden aanvaardbaar zijn. Er wordt verwacht dat dit proces in 2012 daadwerkelijk tot MSC certificering zal leiden. Wereldwijd zijn er al 135 visserijen MSC gecertificeerd en zitten er 134 visserijen in de beoordelingsprocedure (recent per december 2011). In Nederland groeit het aantal gecertificeerde visserijen en wordt het aanbod aan MSC producten van Nederlandse afkomst steeds diverser. In figuur 7 vindt u een overzicht van de visserijen in Nederland die het MSC certificaat hebben behaald of in beoordelingsprocedure zitten.

Figuur 7: MSC certificering

Visserij	MSC status	Techniek	Gebied	(beoogde) certificaathouder	Jaar van label
Haring	Gecertificeerd	Trawler	Noordzee	PFA	2006 & 2011
Atlanto haring	Gecertificeerd	Trawler	Noord-Atlantische Oceaan	PFA	2010
Makreel	Gecertificeerd	Trawler	NO Atlantische Oceaan	PFA	2009
Schol	Gecertificeerd	Twinrig	Noordzee	Ekofish Group	2009
	Gecertificeerd	Twinrig	Noordzee	Osprey Trawlers	2010
Tong	Gecertificeerd	Staan want	Noordzee	Stichting van de Nederlandse visserij	2009
Mossel	Gecertificeerd	Bodemcultuur	Waddenzee en Zeeuwse Delta	PO Mosselcultuur	2011
Mossel	Gecertificeerd	Hangcultuur	Zeeuwse delta	Zeeuwse hangcultuurmosselen	2011
Zeebaars	In traject	Handlijnvisserij	Zuidelijke Noordzee	Vereniging Beroepsmatige Handlijnvisser Nederland (VBHL)	2011
Hollandse garnaal	In traject	Sleepnetvisserij	Noordzee	Stichting van de Nederlandse visserij	
Schol en tong	In traject	Twinrig, outrig, flyshoot	Noordzee	Coöperatieve Visserijorganisatie (CVO)	
Mesheften	In traject	Korren	Zeeuwse Delta en ten noorden van de Waddenzee	PO Nederlandse vissersbond	
Kokkels	In traject	Handmatige kokkelvisserij	Waddenzee en Oosterschelde	Vereniging van Handkokkelvisser 'Op handkracht verder' (OHV)	
Oesters (platte en creusis)	In traject	Bodemcultuur	Oosterschelde en Grevelingenmeer	Nederlandse oestervereniging	

Ook de handel speelt een rol in het MSC certificaat en de beschikbaarheid van MSC producten voor de consument. Het 'chain of custody' certificaat van MSC waarborgt dat het MSC label alleen staat vermeld op producten die uit een MSC gecertificeerde visserij komen. De verschillende schakels in de handel- en verwerkingsketen dienen alle dit keurmerk te dragen om MSC producten te mogen verwerken of verhandelen en het MSC logo te voeren op hun producten en in de bedrijfscommunicatie. Diverse handelaren en verwerkers hebben dit certificaat reeds in hun bezit.

Verschillende partijen voeren overleg om dit certificaat ook aansprekend te maken voor de visdetailhandel in Nederland.

Certificaat Verantwoordelijk Vissen

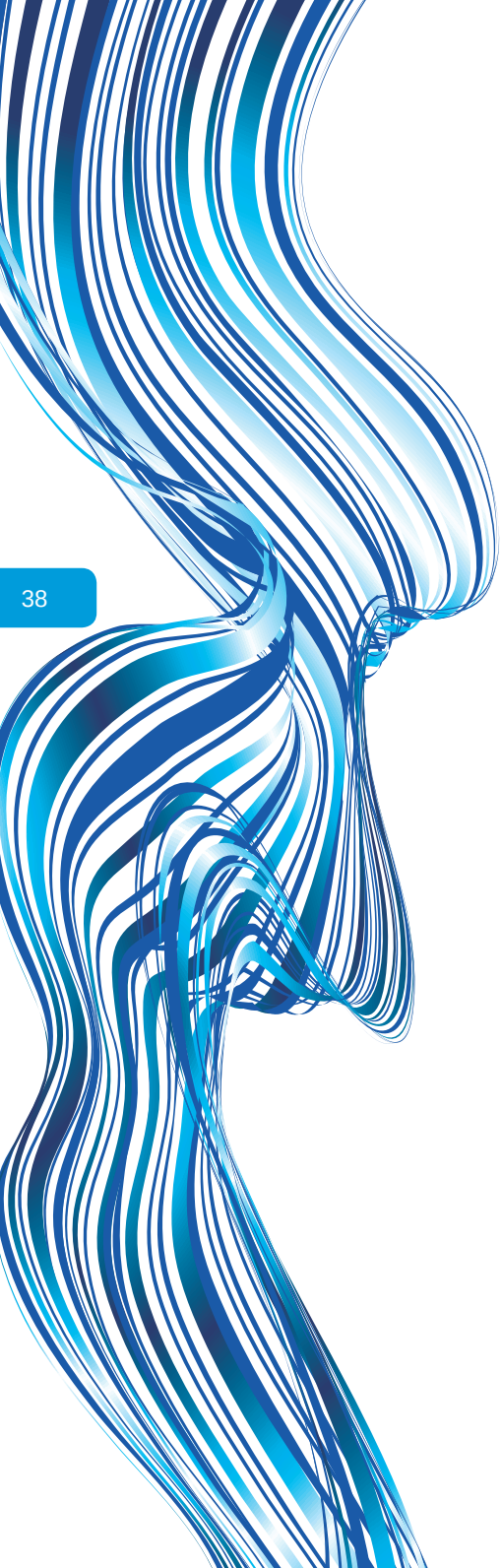
Het Certificaat Verantwoordelijk Vissen, oftewel het CVV, is gebaseerd op het Engelse RFS (Responsible Fishing Scheme). Het certificaat, door een derde partij gecontroleerd, garandeert de koper van vis dat de aanvoerder op een verantwoorde manier zijn vis heeft gevangen, binnen de wettelijke kaders van visstandbeheer,

kwaliteit, milieu en arbeidsomstandigheden. Het is daarmee een business-to-business label.

Het aantal deelnemers voor het Certificaat Verantwoordelijk Vissen (CVV) neemt langzaam maar zeker toe. Mid-2011 zitten er in totaal 65 vaartuigen in het certificeringproces. Dit zijn nagenoeg allemaal vissersvaartuigen uit de categorie Noordzee kotters.

Streekkeurmerk ZuiderZeeZilver

ZuiderZeeZilver is een kwaliteits- en duurzaamheidskeurmerk voor vis en visproducten uit het voorma-

lige Zuiderzeegebied. Het keurmerk staat voor kwaliteit, duurzaamheid, herkomst en traceerbaarheid. Het keurmerk mag worden gebuikt door visserijondernemers, verwerkende bedrijven, groot- en detailhandelsbedrijven en horecaondernemingen die voldoen aan specifieke criteria. Het doel van ZuiderZeeZilver is meerwaarde creëren voor visserijproducten die geoogst en verwerkt zijn in het voormalige Zuiderzeegebied. Dit komt tot uiting in een relatief hogere prijs die consumenten bereid zijn te betalen voor streekeigen producten van goede kwaliteit die op duurzame wijze zijn voortgebracht. In januari 2009 is een pilot van het project van start gegaan en zijn de eerste snoekbaarzen door de proefketen gegaan. Met enkele IJsselmeervissers en een handelaar is hiermee twee maanden proefgedraaid. Hierbij is vooral gekeken naar het logistieke- en traceringsproces van visser tot consument. In het jaar 2011 is als doel gesteld om het aantal gecertificeerde horeca- en verwerkingsbedrijven verder uit te breiden. ZuiderZeeZilver wordt gedurende het nettenseizoen aangeboden, dit seizoen loopt van 1 juli tot en met 15 maart.

Friends of the Sea

Een aantal Nederlandse schepen zijn inmiddels met het internationale keurmerk 'Friends of the Sea' gecertificeerd, kortweg FOS. Anders dan het MSC keurmerk, is dit keurmerk zowel

gericht op aquacultuur als wildvangst. Voor beiden heeft het naast criteria op het gebied van de toestand van de visbestanden, discards, en impact op habitats ook criteria die te maken hebben met sociale aspecten van de visserij of aquacultuur. Ook wordt aandacht besteed aan een jaarlijkse reductie van de carbon footprint.

GLOBALG.A.P.

GLOBALG.A.P. staat voor Global Good Agricultural Practices. GLOBALG.A.P. richt zich specifiek op aquacultuur en is primair een business-to-business certificeringssysteem. De certificering is in concept alleen aan de handelspartners bekend en kent geen logo dat herkenbaar is voor de consument. Echter, supermarktketens communiceren op hun websites wel degelijk over dit zorgsysteem. Daarnaast is er sinds eind 2011 een informatieve website gelanceerd over GLOBALG.A.P. welke genoemd kan worden op consumentenverpakkingen van GLOBALG.A.P. gecertificeerde aquacultuurproducten (www.my-fish.info).

De eerste GLOBALG.A.P. aquacultuurstandaard is ontwikkeld voor zalmachtigen, naar aanleiding van negatieve campagnes over dierenwelzijn in kweekzalm. In deze in 2004 verschenen standaard lag de focus voornamelijk op voedselveiligheid, veiligheid van het personeel, wetsconformiteit en dierenwelzijn. In 2008 is

dit uitgebreid door het uitbrengen van de garnalenstandaard die ook criteria hanteerde omtrent milieu, ecologie en sociale aspecten rond personeel en omgeving. In 2009 zijn er additionele standaarden verschenen voor tilapia en pangasius. Per 1 januari 2011 is er sprake van een algemene aquacultuurstandaard toepasbaar op alle aquacultuurproducten en teeltvormen, met uitzondering van zeewieren, amfibieën en reptielen. Voor het voeder dat gebruikt wordt heeft GLOBALG.A.P. een aparte 'Compound Feed Manufacturing standard'. De GLOBALG.A.P. standaarden zijn bedoeld als minimum normen voor acceptatie door supermarkketens. Alle Nederlandse supermarkketens hebben deze certificering beleidsmatig als minimum vereist. De standaarden zijn tot stand gekomen met inspraak van andere belanghebbenden. Op dit moment zijn er enkele tientallen kwekerijen gecertificeerd voor zalm (vnl. Noorwegen), garnalen (diverse Aziatische en Zuid Amerikaanse landen), tilapia en pangasius. De standaarden zijn te vinden op www.globalgap.org.

ASC (Aquaculture Stewardship Council)

Het ASC (Aquaculture Stewardship Council) is in ontwikkeling en beoogt straks meer aspecten te bestrijken dan Global Gap; anders dan doet vermoeden is het geen broertje van MSC. Het Aquaculture Stewardship Council werkt met onafhankelijke third-party

accreditatie en certificeringsorganisaties om aquacultuuroperaties te certificeren die één of meer van de twaalf soorten kweken, waarvan de normen zijn geformuleerd door de Aquaculture Dialogues, een initiatief van WWF. Voor deze soorten zal ASC binnenkort een consumentenlabel introduceren dat zal worden toegepast door verwerkers en distributeurs die deel uitmaken van de gecertificeerde 'chain of custody'.

BAP

De GAA (Global Aquaculture Alliance) en de ACC (Aquaculture Certification Council) zijn organisaties van kwekers die een certificering hebben ontwikkeld voor onder andere garnalen, zalm, tilapia, meerval en pangasius. De standaard wordt Best Aquaculture Practice genoemd, oftewel BAP. De BAP standaard omvat milieu en sociale criteria, dierenwelzijn, voedselveiligheid en traceerbaarheid. Het BAP systeem bestaat uit aparte standaarden voor het voeder, de hatchery, de kweek zelf en de verwerking. Een BAP logo heeft op één of meerdere van deze certificering betrekking, wat wordt aangeven met een sterrenstelsysteem. Naast de al ontwikkelde standaarden wordt gewerkt aan uitbreiding van de standaarden naar andere soorten.

Naturland

Naturland, een Duits samenwerkingsverband van ecologische boeren, heeft een standaard ontwikkeld voor duurzaam gevangen vis. Een goed voorbeeld van certificering met deze standaard betreft de certificering van een aantal Victoriabaars visserijen in het Victoriameer in Afrika. De standaard van Naturland betreft niet alleen ecologische en economische aspecten, maar geeft ook veel aandacht aan het sociale aspect van deze visserijen. Vooral dit laatste wordt zeer gewaardeerd, zowel in Afrika als in Europa en creëert een win-win situatie voor alle betrokkenen.

Interview Bas Geerts

ASC, internationaal keurmerk voor verantwoord gekweekte vis

Er bestaat een groot aantal keurmerken en kwaliteitslabels. Voor vis, schaal- en schelpdieren is sinds enkele jaren het MSC label hét bekende, onafhankelijke keurmerk. Dit keurmerk richt zich op visserij. Ook voor kweekvis is er een gelijksoortig keurmerk, wat in 2012 op de markt verschijnt: het ASC, Aquaculture Stewardship Council. Bas Geerts, Standards Director ASC, vertelt: 'Viskweek of aquacultuur is wereldwijd een van de snelst groeiende productie-

ketens voor voeding. Om de aanzienlijke impact van deze sector te reduceren heeft het internationale Wereld Natuur Fonds (WWF) de afgelopen jaren een serie rondetafelprocessen geleid, waaraan ook diverse Nederlandse bedrijven en NGO's hebben meegewerkt. Deze hebben geresulteerd in 8 standaarden (voor 12 soorten). In totaal hebben meer dan 2.200 personen meegewerkt aan de totstandkoming van deze standaarden voor verantwoord gekweekte vis.

Het Aquaculture Stewardship Council (ASC) heeft vervolgens een gedegen certificeringsprogramma ontwikkeld. Onafhankelijke certificeerders kunnen op basis daarvan wereldwijd kwekerijen certificeren. Uitsluitend bedrijven die voldoen aan ASC's strikte eisen voor verantwoorde viskweek komen in aanmerking en kunnen het ASC ecolabel op hun producten vermelden. In 2012 zullen de eerste bedrijven een ASC-keurmerk krijgen.

Het ASC brengt de standaarden gefaseerd naar de markt, te beginnen met tilapia en pangasius. Tweekleppige schelpdieren (o.a. mosselen, oesters) en abalone volgen een paar maanden later. Standaarden voor zalm, garnalen, seriola/cobia en forel zijn nu (eind 2011) nog in voorbereiding. Deze zullen naar verwachting medio 2012 worden overhandigd aan ASC. Het ASC heeft verder de ambitie om in de toekomst ook andere vissoorten aan haar programma toe te voegen.

Wat is de meerwaarde voor een ondernemer om naast het verkrijgen van

het bestaande GlobalGAP ook nog het ASC-keurmerk te verkrijgen? Geerts: 'Het ASC is een keurmerk dat garandeert dat een kwekerij op een ecologisch en sociaal verantwoorde wijze produceert, terwijl GlobalGAP een sterke focus heeft op voedselveiligheid. Het ASC heeft net als het MSC een ecolabel voor consumenten op het product. GlobalGAP is tot dusverre een zogenaamde business-to-business standaard. GlobalGAP is begonnen als initiatief van de retail, terwijl de ontwikkeling van de standaarden voor ASC gedragen wordt door zowel bedrijven als NGO's. Dit geeft een enorme geloofwaardigheid aan de standaarden. Daarmee zijn deze beide keurmerken mijns inziens complementair.' ASC zoekt samenwerking met o.a. het MSC en GlobalGAP om de kosten te beperken en de toegevoegde waarde te vergroten.

Kan het nieuwe ASC-keurmerk net als het reeds bekende MSC keurmerk ook op een wereldwijd draagvlak rekenen? Geerts: 'Als we kijken naar de steun die het ASC nu al in de markt heeft, dan sterkt dat mijn vertrouwen zeker. In jaarverslagen en op websites van steeds meer bedrijven, groot en klein, zijn de intentieverklaringen niet van de lucht. Zo heeft onlangs nog de Zuid-Afrikaanse retailer Pick 'n Pack aangegeven te gaan voor het ASC-ecolabel op hun gekweekte visproducten. Ook de telefoon gaat steeds vaker voor vragen over wanneer het beschikbaar is. Begin 2012 zal het zover zijn!'

Ketenaanpak

Als schakel in een keten heb je niet alleen de verantwoordelijkheid over het eigen ondernemerschap, maar ook over schakels verderop in de keten, zowel in binnen- als in buitenland. Als handelaar heb je bijvoorbeeld invloed op de ketenschakels waar de producten vandaan komen, maar ook op waar je producten naar toe gaan. Het implementeren van maatschappelijk verantwoord ondernemen door de gehele keten is dan ook van groot belang in de verduurzaming van een sector. Door het delen van informatie en samenwerking tussen verschillende schakels in de keten kunnen bedrijven duurzamer ondernemen. MVO kan samenwerking stimuleren en brengt zelfs concurrenten tot elkaar om samen duurzamer door het leven te kunnen. Wanneer maatschappelijk verantwoord ondernemen zich uitstrekt over de grens spreken we van internationaal maatschappelijk ondernemen.

Bedrijven in de vissector tonen de ambitie om hun aanbod duurzame vis uit te breiden, de kwaliteit van duurzaamheidsprogramma's te verbeteren en de penetratie van de markt met duurzame vis te verhogen. Om deze doelstellingen te behalen wordt samengewerkt met maatschappelijke organisaties, certificeerders en keurmerk vertegenwoordigers. Voorbeelden van dit soort gezamenlijke initiatieven zijn de

kweek van Claresse (kruising tussen twee meervalsoorten), de meerval, pangasius en victoriabaars onder optimale, milieuvriendelijke omstandigheden. Tevens wordt geïnvesteerd in de duurzame vangst en handel van de tonijn. Een aantal concrete voorbeelden van samenwerking in de keten vindt u hier.

Scheveninger' Best

Scheveninger' Best is een merk dat recentelijk is ontwikkeld en verse vis aan de man brengt. Dit merk is een initiatief van drie partijen door de keten heen; aanvoer, visafslag en groothandel. De ketenpartijen zorgen gezamenlijk voor verse vis op de markt van topkwaliteit. De vis is afkomstig van kotters met de nieuwste vistechnieken en de vis kan door de samenwerking tussen de ketenpartijen worden geleverd op bestelling. Naast verse vis wordt onder dit merk ook vissoep aan de man gebracht.

Pelagische sector

Een deel van de activiteiten van de pelagische sector vindt plaats bij West-Afrika onder een visserij-akkoord met Mauritanië. Aan de ene kant biedt dit vangstmogelijkheden aan de pelagische sector, aan de andere kant bieden de visserijakkoorden kansen aan West-Afrikaanse landen. Naast de financiële overdrachten die gepaard gaan met een visserijakkoord zijn ook veel Mauritiërs werkzaam op Nederlandse schepen en worden

daar opgeleid tot visser. Voorts is het wetenschappelijk onderzoek in Mauritanië naar de eigen pelagische bestanden geïnitieerd door en ontwikkeld met financiële ondersteuning van de Nederlandse reders samen met de Nederlandse overheid. Ook het ontwikkelen van het gezamenlijke beheer van de pelagische bestanden door Mauritanië met buurlanden als Marokko en Senegal wordt vanuit Nederland actief gesteund. Buiten het akkoord om wordt ook actief geholpen in het opzetten van een wetenschappelijk waarnemersprogramma, welke naast de hoeveelheid gegevens ook de lokale werkgelegenheid vergroot. De waarnemers zijn geïnstrueerd en geschoold in allerlei technieken, waardoor onder andere data beschikbaar komt over lengte en grootte van de vangsten.

Gedragcodes

Op internationaal niveau is een aantal duurzaamheidsprincipes ontworpen door de EU handel- en verwerkingskoepel (AIPCE-CEP), die vervolgens op het niveau van individuele bedrijven toegepast kan worden. AIPCE-CEP heeft enige tijd geleden een gids uitgebracht met aanbevelingen voor verantwoorde vis inkoop ('principles for environmentally responsible fish sourcing') en is momenteel bezig met het ontwerpen van een vervolggids voor verantwoorde visverwerking ('principles for environmentally responsible fish processing'). In deze

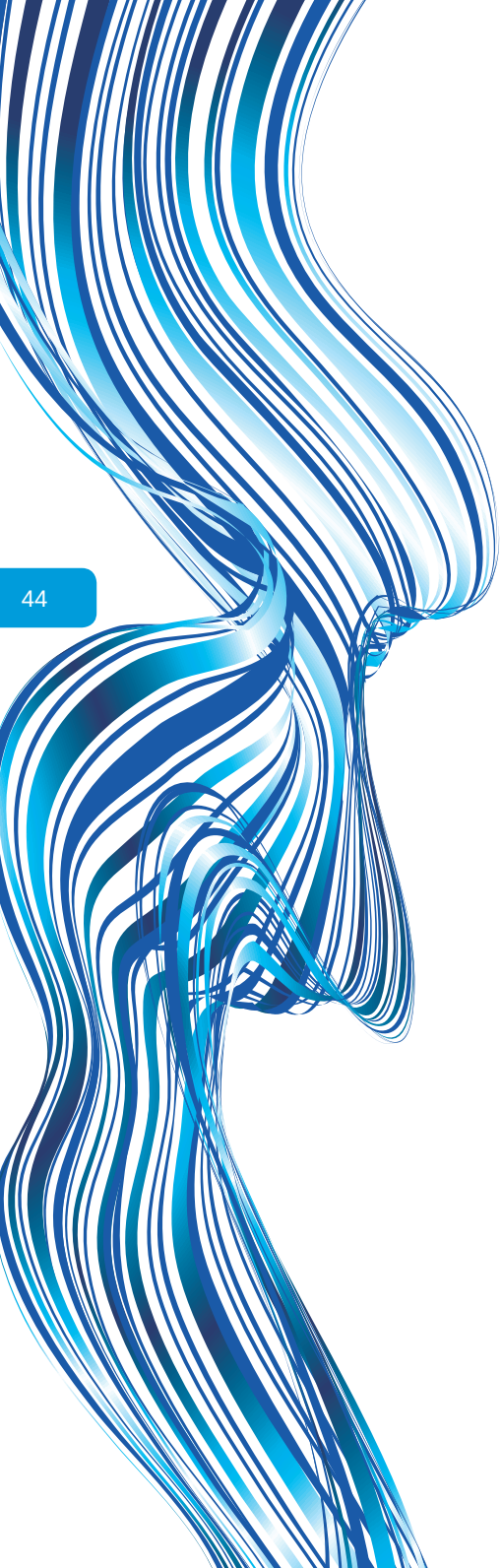

gidsen staat een aantal principes aangeduid, dat onderdeel vormt van een internationale gedragscode voor verantwoorde aankoop en verwerking van vis, binnen en buiten de EU. Deze kan vervolgens op bedrijfsniveau toegepast worden om zo verduurzaming van de visserij door de voorzieningsketen heen te bevorderen.

De principes voor verantwoorde visinkoop zijn richtlijnen voor handel- en verwerkingsbedrijven om duurzaamheid toe te kunnen passen binnen deze sector. De nadruk ligt met name op verbeterde samenwerking, het bestrijden van illegale visserij, bevordering van traceerbaarheid en certificering (zoals MSC, GLOBALG.A.P. etc), het minimaliseren van bijvangst en op zee en betrokkenheid bij verbetertrajecten van de visserij. De principes voor verantwoorde visverwerking

leggen de nadruk op samenwerking, efficiënt gebruik van water/energie/transport, afval minimalisering, verpakkingsmateriaal etc. Ook hier is de visie om veilige, voedzame en betaalbare producten aan de consument te voorzien.

De importeurs in Nederland zetten zich in voor de verduurzaming van de tonijnvangst in landen rond de Stille Oceaan en Indische Oceaan waar nauw wordt samengewerkt met lokale visserijbedrijven. Maar liefst vijf visserijen hebben reeds het MSC (Marine Stewardship Council) keurmerk ontvangen en negen visserijen bevinden zich in het beoordelingstraject tot deze certificering. Van de twintig mondiale tonijnsoorten worden slechts vijf voor consumptie gevangen: skipjack, geelvintonijn, grootoogtonijn, Albacore tonijn en blauwvintonijn. Alleen de situ-

atie van de blauwvintonijn is zorgwekkend, waardoor beschermde vangstmaatregelen genomen zijn om de visstand op peil te houden. In 2009 is de International Seafood Sustainability Foundation (ISSF) opgericht. Hiermee heeft de tonijnindustrie de handen ineen geslagen om een antwoord te geven op de toenemende discussies over de wereldwijde tonijnpopulatie. Prominente onafhankelijke wetenschappers, milieuorganisaties – waaronder het Wereld Natuur Fonds – en marktleiders in de visindustrie, zoals MW Brands (John West), Princes en Bolton (Rio Mare), werken samen in de stichting. ISSF stelt zich tot doel wetenschappelijke initiatieven te ontwikkelen voor lange termijn behoud en objectief duurzaam gebruik van tonijnvoorraden, het reduceren van bijvangst en de promotie van een gezond ecosysteem. (www.iss-foundation.org). Doelstelling is om eind 2014 tenminste 50% tonijn te verwerken die afkomstig is van de kleinschalige en selectieve pole-and-linevisserij.

Certificering

Verschillende bedrijven ondersteunen andere partijen in de keten bij het behalen van een certificering of bij een goede voorbereiding daarvan. Een aantal bedrijven, verenigd in het 'Sustainable Aquaculture Platform' (SAP) ondersteunen Vietnamese pangasius kwekers in certificering van hun kweekkerij. Tevens zijn de ondernemers actief in het implementeren en auditeren

van de eigen 'Blue Planet' standaard in Vietnam bij pangasius kwekers. Het doel is om kweekbedrijven met een GLOBALG.A.P. certificering te confronteren met een label dat dieper ingaat op zaken als analyses, voer, omgeving en sociale aspecten. In Vietnam zijn al zes bedrijven gekwalificeerd met deze standaard evenals twee bedrijven die tilapia kweken in China. Certificering met 'Blue Planet' wordt uitgevoerd door een onafhankelijke derde partij.

Onderzoek

'Van de bodem van de zee weten we nog minder dan van het oppervlak van de maan.' Een veelgehoord statement in de visserijsector. De zeeën zijn groot, wijds en onbekend. En toch hebben we er allemaal iets over te zeggen en worden er maatregelen opgesteld ten behoud van de visstand en de zeeën. Onafhankelijk wetenschappelijk onderzoek moet hierbij het fundament zijn. Veel van de hiervoor benoemde verantwoorde vis initiatieven hebben een bepaalde mate van onderzoek in zich. Hierna worden nog enkele aanvullende initiatieven verder uitgewerkt.

Discards bemonstering

Onderzoek naar de discards gegevens van verschillende visserijtechnieken vindt al lange tijd plaats. Sinds de nieuwe datacollectie verordening

van de EU van kracht is gegaan in 2009 hebben alle landen hun bemonsteringsintensiteit drastisch moeten verhogen. In Nederland is dit gebeurd door een intensief self-sampling programma op te starten, waarbij vissers onder een vast protocol monsters nemen die later uitgezocht en geanalyseerd worden. Ook voor een aantal visserijen dat het MSC traject in is gegaan is een extra bemonstering van vangsten en discards gestart. Dit laatste gebeurt veelal helemaal door de vissers zelf, waarbij alleen de analyse van de gegevens wordt uitbesteed.

Bedrijfssurvey

De grootte van visbestanden worden geschat op basis van gegevens die verkregen worden uit zogenaamde survey's. Deze survey's

worden voornamelijk uitgevoerd op speciale onderzoeksschepen. Het project Bedrijfssurvey is in 2009 gestart om te bepalen of een survey met bedrijfsschepen extra informatie kan leveren die de bestandsschattingen van schol en tong kan verbeteren. Hierbij werd de lengtesamenstelling van de vangst op een bedrijfsschip vergeleken met de lengtesamenstelling van de vangst op het onderzoeksvaartuig dat jaarlijks de surveys uitvoert. Dit bleek overeen te komen. Echter, doordat er met de bedrijfsschepen meer vis bemonsterd kan worden, worden de schattingen over de grootte van de visbestanden nauwkeuriger. Daarnaast kan de bedrijfssurvey ook meer informatie opleveren van soorten die bij de onderzoekssurvey weinig voorkomen, draagt het bij aan de com-

municatie tussen onderzoekers en vissers en biedt het inzicht in elkaars werkwijze. In de brochure 'Hoe werkt een bestandsschatting,' onderdeel van dit project, wordt uitgelegd hoe een bestandsschatting tot stand komt en welke informatie daarvoor gebruikt wordt. De eventuele rol van de bedrijfssurvey hierin wordt ook belicht.

De bedrijfssurvey is in 2011 de derde fase ingegaan. Dit jaar zal de start zijn van de opbouw van een langjarige reeks van gegevens verzameld door bedrijfsschepen. Twee bedrijfsschepen zullen twee weken vangstgegevens verzamelen ten behoeve van de jaarlijkse surveys.

Onderzoekssamenwerking

Onderzoekssamenwerking is een platform waar de visserijsector, overheid en onderzoeksinstituten onderzoeksragen en lopende onderzoeken bespreken. De onderzoekssamenwerking richt zich op datacollectie structureren, data bijdragen aan het adviseringsproces met betrekking tot bestandsopnames en de effecten van beheermaatregelen in de visserij beoordelen. De jaarlijkse samenwerking rondom de wetenschappelijke surveys van de visbestanden vindt plaats in de onderzoekssamenwerking. De onderzoekssamenwerking levert ook de VMS verspreidingskaarten van de vloot en het vangstsucces als maat voor de visstand van de vloot.

Hoe werkt een bestandsschatting?

Pelagische visserij

De pelagische visserij richt zich op visbestanden die zich verspreiden over internationale wateren. In 2009/2010 is onderzoek uitgevoerd naar de verspreiding van de haring in de noordelijke Noordzee, met het doel te bepalen of deze verspreiding aan het verschuiven is. Het opmerken van deze eventuele verschuiving is van belang zodat de surveys die worden uitgevoerd ten behoeve van bestandsschattingen wel het hele verspreidingsgebied blijven dekken. De resultaten van het onderzoek waren vooralsnog niet eenduidig, er is meer onderzoek vereist.

Daarnaast heeft de pelagische visserij vorig jaar het DNA profiel van de horsmakreel laten onderzoeken om te bekijken of de horsmakreel in de Noorse zone en de horsmakreel in EU wateren onder een apart of gezamenlijk beheer zouden moeten worden gesteld. Er zijn aanwijzingen dat er inderdaad genetische verschillen zijn, maar aanvullend onderzoek is nodig om daar meer zekerheid over te krijgen.

Binnenvisserij

Een belangrijke doelsoort voor de binnenvissers betreft de paling. Het gaat al een tijdje niet goed met de paling in Europa. De teruglopende aalstand in de binnenwateren en het Europese Aalbeheerplan waren in 2009 reden voor de Nederlandse

overheid om maatregelen te nemen. Eén van de belangrijkste en meest ingrijpende maatregelen is de sluiting van de aalvisserij van september tot en met november. Voor de aalvisserij zijn dit de maanden waarin de beste vangsten worden gerealiseerd, waardoor dit grote gevolgen heeft voor de inkomsten van de vissers. Vanaf april 2011 is daar bij gekomen dat een volledig vangstverbod is afgeroepen voor aal en wolhandkrab in wateren waarin het dioxinegehalte te hoog is. Voor veel bedrijven, die soms al generaties lang de visserij uitoefenen, betekende dit zelfs het einde van hun visserijactiviteiten. In de palingsector zijn een groot aantal initiatieven opgestart om enerzijds de palingstand te verbeteren en anderzijds de ondernemers te helpen.

Decentraal aalbeheer

In samenwerking met het NIOZ (Texel) is in Friesland een pilot gestart met decentraal aalbeheer. Inhoudelijk betekent dit dat het beheer volgens quota geregeld wordt, in plaats van de seizoenssluiting van september tot en met november. De voordelen van decentraal aalbeheer is dat beroepsvissers het hele jaar door kunnen blijven vissen en het beleid beter is afgestemd op de regionale situatie. De wetenschap krijgt hierdoor meer inzicht in de hoeveelheid paling in deze specifieke gebieden, maar aanvullend onderzoek is nodig.

Een andere belangrijke factor is dat

elk jaar een deel van de volwassen paling van de binnenwateren naar de Noordzee migreert. Dit is nodig om te kunnen terugtrekken naar plaatsen waar zij zich voortplanten. Het gevaar dat de volwassen paling gedood worden in één van de ruim 5.000 gemalen is groot. Deze sterfte kan verminderd worden door het vangen en overzetten van paling bij deze barrières. Gezien deze migratie grotendeels in september tot en met november plaatsvindt en dan geen paling gevangen mag worden, kunnen de vissers niet helpen de sterfte te verminderen. De pilot met het decentrale aalbeheer biedt wel de mogelijkheid om deze palingen te vangen en uit te zetten in de Noordzee, om zo bij te dragen aan het vergroten van de overlevingskansen. Het aanpassen van gemalen en andere barrières is een kostbare en tijdrovende zaak; tot dat moment kan de beroepsvisser de rol van natuurbeheerder goed vervullen. Daarnaast is het door het wegvallen van de seizoenssluiting mogelijk het hele jaar door te vissen (binnen de gestelde quota) wat ook jaarrond observeren mogelijk maakt. Indien dit experiment succesvol blijkt te zijn, kan mogelijk uitbreiding plaats vinden naar de rest van Nederland.

Bedrijfsplannen Aalvisserij

In opdracht van het ministerie van EL&I heeft het LEI vorig jaar het project Bedrijfsplannen Aalvisserij opgestart. Doel van het project was om de aalvissers bewust te maken van hun kansen binnen (en buiten)

de visserij en na te denken over de toekomst van hun visserijbedrijf. Circa 60 vissers - en waar mogelijk ook partners - hebben aan dit project deelgenomen en een bedrijfsplan geschreven. Vissers werden gestimuleerd om in hun toekomstvisie ook rekening te houden met wat hun omgeving hen te bieden heeft. Het project heeft een brede diversiteit aan bedrijfsplannen en toekomstscenario's opgeleverd: van het meenemen van recreanten aan boord tot het uitbreiden van het bedrijf naar het buitenland. Door de brede inzet mag gesproken worden van een groot succes.

DUPAN

De Nederlandse palingvissers, palingkwekers en de palingverwerkers zijn er van overtuigd dat er meer gedaan kan worden om te komen tot een ver-

antwoord herstel van de aalstand, in aanvulling op de maatregelen van de overheid. Om dat te kunnen doen zijn de genoemde partijen een samenwerking aangegaan onder de naam 'Duurzame Palingsector Nederland', oftewel DUPAN. De samenwerkende partijen in DUPAN vertegenwoordigen tezamen het overgrote deel van de gehele Nederlandse palingsector. Om uitvoering te kunnen geven aan plannen is het Duurzaam Paling Fonds opgericht, waaruit zij investeert in de uitzet van jonge paling (glas- en poot-aal) in een geschikt leefgebied en het 'over de dijk helpen' van volwassen, geslachtsrijpe paling naar zee. Ook wordt het fonds ingezet voor onafhankelijk wetenschappelijk onderzoek als basis voor gefundeerd beleid voor een blijvend herstel van de palingstand in de Nederlandse wateren. Zo is in 2011

een groot onderzoek gestart, waarin de Vereniging Kust & Zee participeert.

DUPAN zet zich in voor de invoering van diervriendelijker vangst-, kweek-, en verwerkingsmethoden en maakt daarover concrete afspraken met de binnen DUPAN verenigde partijen. De invoering van de nieuwe, zich wetenschappelijk bewezen, dodingsmethode heeft daarom de steun van DUPAN.

Sustainable Eel Group

De Sustainable Eel Group (SEG) is eind 2009 in het Verenigd Koninkrijk opgericht en bestaat uit beroepsvisserij, kwekers, verwerkers, handelaren, natuur- en milieuorganisaties uit diverse Europese landen en een aantal vooraanstaande wetenschappers.

Deze groep stelt zich tot doel de paling in gezonde hoeveelheden te laten terugkeren in de natuurlijke habitat.

De Sustainable Eel Group heeft onder meer criteria ontwikkeld voor verantwoorde glasaalvisserij en kweek. Dit heeft geresulteerd in een Sustainable Eel Standard. Voor de glasaalvisserij wordt in deze standaard gelet op het behalen van gestelde Europese doelen, het beheer van de visserij (bijv. restricties in vistuig en handhaving), het zo laag mogelijk houden van de sterfte van glasaal tijdens de visserij en het minimaliseren van de impact op andere soorten of habitats. Voor de kweek is de standaard gericht op een lage sterfte tijdens het kweekproces, een duurzame herkomst en effectief

gebruik van het voedsel, voorkomen van vervuiling en ziekte, zorg voor transport, welzijn en participatie in uitzet van paling. In 2011 heeft een aantal succesvolle evaluaties plaatsgevonden volgens de Sustainable Eel Standard, waaronder een Nederlandse kwekerij. Naast een verantwoorde glasaalvisserij en kweek zijn ook criteria ontwikkeld voor inkopers van glasaal, uitzet van paling en palingvisserij. Vanuit Nederland is de stichting DUPAN lid van de SEG. De eerste Nederlandse bedrijven streven ernaar zich in het voorjaar van 2012 te laten certificeren.

Kweek van vis en/of schelpdieren

Vissen worden in Nederland in zogenaamde recirculatiesystemen gekweekt, waarbij het gebruikte water constant wordt gezuiverd en teruggevoerd naar de bassins. In een recirculatiesysteem wordt alles gecontroleerd, waaronder de waterkwaliteit, temperatuur en het toedienen van voeder. De systemen zijn milieuvriendelijk en voldoen aan het toenemende eisenpakket van de consument in de wijze waarop dieren worden gehouden.

Voor Nederland bekende kweekvissen zijn paling, meerval, snoekbaars, tarbot en tong. Deze soorten zijn commercieel aantrekkelijk. Ondanks de

goede en milieuvriendelijke systemen ondervinden kwekers veel concurrentie van kweekvis uit het buitenland. In sommige landen gelden andere regels voor de productie en zijn de productiekosten lager, hetgeen het level playing field onder druk zet. Dit in combinatie met het toenemende eisenpakket aan de Nederlandse kweeksector, maakt dat deze het de afgelopen jaren erg moeilijk heeft gehad. De kweeksector in Nederland is mede door hiervoor genoemde oorzaken gehalveerd in de afgelopen jaren.

Proefbedrijf van Stichting Zeeuwse Tong

In juni 2010 is het proefbedrijf van Stichting Zeeuwse Tong geopend.

Het betreft hier een samenwerkingsverband van onderzoekers dat kijkt naar de integratie van diverse teelten op het proefbedrijf in Colijnsplaat. Het project heeft als doel het kweken van tong in combinatie met zagers, schelpdieren en zilte gewassen met als beoogd resultaat: een blauwdruk voor de inrichting van een rendabel bedrijf, inclusief opleidingsprogramma. De kweek van tong vindt plaats in een gesloten kringloop: de verschillende componenten en teelten zorgen voor voedsel voor de volgende schakel. In september 2011 is gebleken dat de tong zich in een kweekvijver gemakkelijk voortplant en dit al op jongere leeftijd doet dan de individuen in het wild. Dat tong zich al op zo'n jonge

leeftijd kan reproduceren, zou een rendabele kweek van deze soort mogelijk kunnen maken.

Oesterkweek

De oestersector staat de laatste jaren financieel onder zware druk. Zaken als stagnerende verkopen, lagere prijzen en hogere kosten hebben de oesterkwekers tot verdere verduurzaming aangezet. De oesterkweek in Zeeland bestaat uit bodemcultuur. Er kunnen echter ook oesters gekweekt worden op bedden of hangend in een voedselrijke waterkolom. Met alternatieve kweekmethoden is er minder kweekgrond nodig, wordt het verlies van oesters minder en worden de broedcollectoren optimaal benut. Op verschillende locaties in de Oosterschelde en het Veerse Meer zijn onder andere door de Nederlandse Oestervereniging en de kenniskring Oesterkweek experimenteren met verschillende kweekmethodes uitgevoerd. De resultaten zijn veelbelovend.

Yellowtail

Om de kweek van yellowtail kingfish, een tonijnachtige soort, op termijn rendabel te maken, is het noodzakelijk dat pootvis van hoge kwaliteit op bedrijven in Nederland wordt gekweekt. Tot nu toe komt pootvis nog vaak uit het buitenland. Daarom is een project gestart dat zich richt op ontwikkeling van een fokprogramma en op verbetering van de voedings- en kweektechniek van de yellowtail kingfish.

Dierenwelzijn

De maatschappij is zich steeds meer bewust van dierenwelzijn. Belangrijke dierenwelzijnsaspecten hebben onder andere betrekking op de houderij van dieren en dodingsmethoden. De kweekvissector is echter nog een relatief jonge sector en er is nog veel onderzoek nodig naar het gedrag en de leefomstandigheden van vissen om dit in de kwekerij verder te optimaliseren. In Nederland is onderzoek gedaan naar verbeterde dodingsmethoden en inmiddels is in Nederland een diervriendelijke bedwelmings- en dodingsmethode ontwikkeld en operationeel. De kweekvissector heeft contacten met maatschappelijke organisaties om tot een verantwoorde kweek te komen en verder te ontwikkelen.

(Vis)resten

Fishing for litter

KIMO Nederland en België is een vereniging van Nederlandse en Belgische kustgemeenten, die is opgericht voor de veiligheid van de kust en het milieubehoud van de Noordzee. Eén van de belangrijkste doelstellingen van KIMO is om de bestaande verontreiniging uit de Noordzee te verwijderen en nieuwe verontreiniging te voorkomen. Met het project 'Fishing for Litter' wordt de vervuiling op zee aangepakt. Vissers krijgen namelijk dikwijls afval in hun netten dat op een of andere

manier in de zee terecht is gekomen. In dit project nemen de vissers dat afval in grote gele bigbags mee aan boord richting wal, waar het vervolgens wordt ingenomen en afgevoerd. Zes keer per jaar wordt het afval in verschillende havens gemonitord, dat wil zeggen bekeken op samenstelling en herkomst. Dit geeft handvatten om de bronnen van vervuiling te identificeren en verder tegen te gaan. In 2010 is door de vissers die meededen aan het project 'Fishing for litter' 442.000 kg afval uit de Noordzee verwijderd. Dat is 120.000 kg meer dan in 2009. In 2010 namen in totaal 94 schepen deel aan het project, verdeeld over 12 havens. In 2011 is dit aantal al

gestegen naar 104 schepen. Door dit project wordt enerzijds de vervuiling in de Noordzee verminderd, anderzijds verhoogt dit de bewustwording van de afvalproblematiek bij de visserman.

Verantwoord gebruik restproducten

Er wordt gestreefd naar het terugdringen van afval en gebruik van verpakkingsmateriaal door zo efficiënt mogelijk gebruik van materialen.

In Spakenburg wordt sinds vorig jaar gas uit visafval (en producten die over de datum zijn) gewonnen. Een vishandelaar heeft een biogasinstallatie aangeschaft. Het gaat om afvalproducten of om producten die over de houdbaarheidsdatum zijn, die hier worden vergist.

De biogasinstallatie van de vishandelaar Van de Groep is de grootste van Nederland. Met een capaciteit van 800 kubieke meter groen gas per uur voorziet hij straks een groot deel van Bunschoten-Spakenburg, Eemnes en Baarn van gas. De centrale levert het gas aan netwerkbeheerder Stedin. En die zorgt ervoor dat ongeveer 4.000 huishoudens in Bunschoten-Spakenburg, Eemnes en Baarn het gas ontvangen.

Uit resten vanuit de visverwerkende industrie ontstaan verscheidene producten als vismeel en visoliën. Door een rijk aanbod van vitaminen, aminozuren en mineralen biedt het vismeel een

hoogwaardig voedingsproduct voor kweekvissen. Daarnaast worden door het gebruik van het visafval vismeelproducten gemaakt voor varkens, gevogelte evenals honden en katten. Visolie geeft veelzijdige toepassingsmogelijkheden: van lederindustrie waar dit gebruikt wordt als werkstof, tot grondstof voor verdere verwerking in de chemische industrie.

Op het gebied van distributie bij de Verenigde Vismeelfabriek in Cuxhaven (Duitsland), waar veel visresten uit Nederland terecht komen, wordt veel onderzoek gedaan naar mogelijk verder gebruik van reststoffen.

Energie

De grote uitdaging voor de 21ste eeuw is: hoe kan de toenemende vraag naar energie in de wereld worden ingevuld zonder dat dit verdere nadelige gevolgen heeft voor het klimaat? En, bewust omgaan met energie levert niet alleen milieuwinst maar ook financiële winst op voor de ondernemer.

CO₂

De Carbon Footprint kan sterk verschillen voor diverse eiwitbronnen. De Carbon Footprint is afhankelijk van de vangstmethode, verwerking en opslag, transport en verkoop. Maar een Carbon Footprint kan ook ver-

der gaan en bijvoorbeeld de energie meenemen die het heeft gekost om het vissersschip te bouwen. Door verschil in definitie en berekening is het daarom niet altijd eenvoudig om de Carbon Footprint van verschillende producten of sectoren met elkaar te vergelijken. Wel is het streven van de sector om de Carbon Footprint te verlagen, door bijvoorbeeld sterk in te zetten op brandstofbesparing in de aanvoersector.

In de pelagische sector heeft men ook te maken met koel- en vriesinstallaties aan boord. In 2010 is deze sector begonnen met het versneld ombouwen van de vloot naar milieuvriendelijke koel- en vriesinstallaties. Vanaf 2016 mogen er alleen nog maar milieuvriendelijke stoffen gebruikt worden om te koelen en te vriezen. De pelagische visserij heeft hier al een voorsprong op genomen en de schepen al in 2010 omgebouwd.

Digitaal veilingstelsel

Klanten van de visafslagen gaan steeds meer digitaal inkopen bij de veiling. Het aantal aansluitingen voor kopen op afstand groeit gestaag. Digitaal zaken doen heeft voordelen voor de hele keten en natuurlijk voor de vervoerkilometers, omdat de visveiling hun producten rechtstreeks bij de koper kan laten afleveren. Meer dan 50% van de aanvoer wordt op afstand gekocht. Inmiddels maken meer dan 500 kopers gebruik van het Pefa-systeem.

Transport

Ook op het gebied van transport worden tal van inspanningen gepleegd ten aanzien van maatschappelijk verantwoord ondernemen.

Zo is binnen de sector de ingebruikname van een koelwagen met zonnepanelen te noemen. De koelmotor draait op lichtenergie. De laadruimte blijft dus altijd koel, ook als de motor uitstaat en de zon op het dak brandt. Deze noviteit is beter voor het milieu én de viskwaliteit.

het gebied van distributie zijn inmiddels initiatieven genomen om invulling te geven aan de zogenoemde 'code 95': het nieuwe rijden. Naast verhogen van de vakbekwaamheid heeft dit de doelstelling om de CO₂ uitstoot verder te verminderen en bij te dragen aan een beter milieu.

Arbeid en scholing

Verkleining van de vloot, afnemende visquota en maatschappelijke druk leiden al enige jaren tot een daling in het aantal arbeidsplaatsen (aanvoer). In tegenstelling tot de daling van het aantal arbeidsplaatsen is in het onderwijs sprake van stabilisatie en op enkele opleidingsinstituten zelfs een lichte toename van de instroom. De krappe arbeidsmarkt en de vraag in sector naar geschoolde medewerkers als gevolg van de uitstroom door de toenemende vergrijzing ligt hieraan ten grondslag. Daarnaast maakt de

vernieuwing in het onderwijs door de invoering van competentiegericht onderwijs, het ontwikkelen van nieuw lesmateriaal en de toenemende samenwerking tussen het onderwijs de bedrijven de opleidingen aantrekkelijker.

In relatie tot projecten die in het kader van het Visserij Innovatie Platform zijn uitgevoerd zijn cursussen en workshops voor werkende sectorgenoten ontwikkeld. Zo is bijscholing gegeven op het gebied van maatschappelijk ondernemen, duurzaamheid en management. Deze initiatieven sloegen aan en een aantal groepen wilde zelfstandig doorgaan. Als extra dimensie bij deze initiatieven bleek dat de deelnemers niet alleen uit de aanvoersector maar ook de verwerkende industrie, handel en detailhandel afkomstig waren. Voor de meest recente cursus hebben zich ruim 50 deelnemers aangemeld.

Voor het verbeteren van de kwaliteit en het kennisniveau zijn zogenaamde 'EVC procedures' (eerder verworven competenties) ontwikkeld. Een systeem waarbij de reeds in de praktijk opgedane kennis en ervaring door onafhankelijke deskundigen wordt getoetst.

Vaak blijkt dan dat men of direct of met een beperkte scholing een diploma kan behalen. EVC procedures zijn voor zowel de detailhandel als voor de aanvoersector beschikbaar. Ruim 50 deelnemers hebben het traject

reeds doorlopen of zijn nog bezig. De belangstelling is groeiende.

De grote uitdaging blijft evenwel het werven van leerlingen, want ondanks de kleiner wordende vloot blijft de vraag naar goed geschoolde medewerkers groot. Dat geldt overigens voor de gehele sector.

Binnen het principe-akkoord voor de CAO Trawlvisserij komt een vijfjarenplan voor de verbetering van veiligheid aan boord en voor veilig en gezond werken. Het project FISH vormt daar een onderdeel van.

FISH (Final Inspection Safety Health) is een Laatste Minuut Risico Analyse (LMRA) oftewel een korte risicobeoordeling, die uitgevoerd wordt door degene die de werkzaamheden daadwerkelijk zelf gaat verrichten, de visser dus. Een (bedrijfs-)procedure beschrijft volgens welke methode binnen de organisatie een LMRA wordt uitgevoerd (welk 'geheugen steuntje' wordt gebruikt), hoe en door wie deze methode aan de medewerkers bekend wordt gemaakt en hoe getoetst wordt dat LMRA's in de praktijk worden uitgevoerd (door dit bijvoorbeeld tijdens werkplekinspecties te toetsen).

Het gaat er bij de LMRA om dat mensen vlak voor dat ze met het uitvoeren van hun taak beginnen, nadenken over de risico's die ze lopen, deze wegnemen of aanvaardbaar maken. In hetzelfde principe akkoord is afgesproken de komende vijf jaar te kijken

naar verbetering van het onderwijs. Verder gaan de vakorganisaties en de rederijen een visie ontwikkelen op welke wijze mensen die niet langer op de vloot kunnen werken behouden kunnen worden voor de sector.

De kadercursus

Eén serie van workshops is gegeven voor potentiële toekomstige bestuurders in de sector. De zogenaamde kadercursus. De kadercursus had als doel om potentiële toekomstige bestuurders bij te scholen in management vaardigheden. Duurzaamheid was daarbij een voortdurend terugkerend thema. De cursus omvatte een serie van zes, tweedaagse workshops, verspreid over een periode van twee jaar. Aan de cursus, die gefinancierd werd met middelen uit het VIP en die inhoudelijk begeleid werd door ProSea, namen ruim 25 deelnemers deel. De deelnemers kwamen uit alle delen van de sector. Zowel praktiserende vissers als handelaren en detaillisten woonden de sessies actief bij. Per workshop zijn aansprekende voormannen uit de sector uitgenodigd om afhankelijk van het thema hun ervaring en kennis te delen met de deelnemers. Tijdens de eindpresentatie van de deelnemers voor het bestuur van het Productschap Vis liet de groep een aantal frisse nieuwe ideeën horen, ondermeer het voorstel tot verbetering van de horizontale communicatie, dus tussen bedrijfsgenoten onderling. De groep

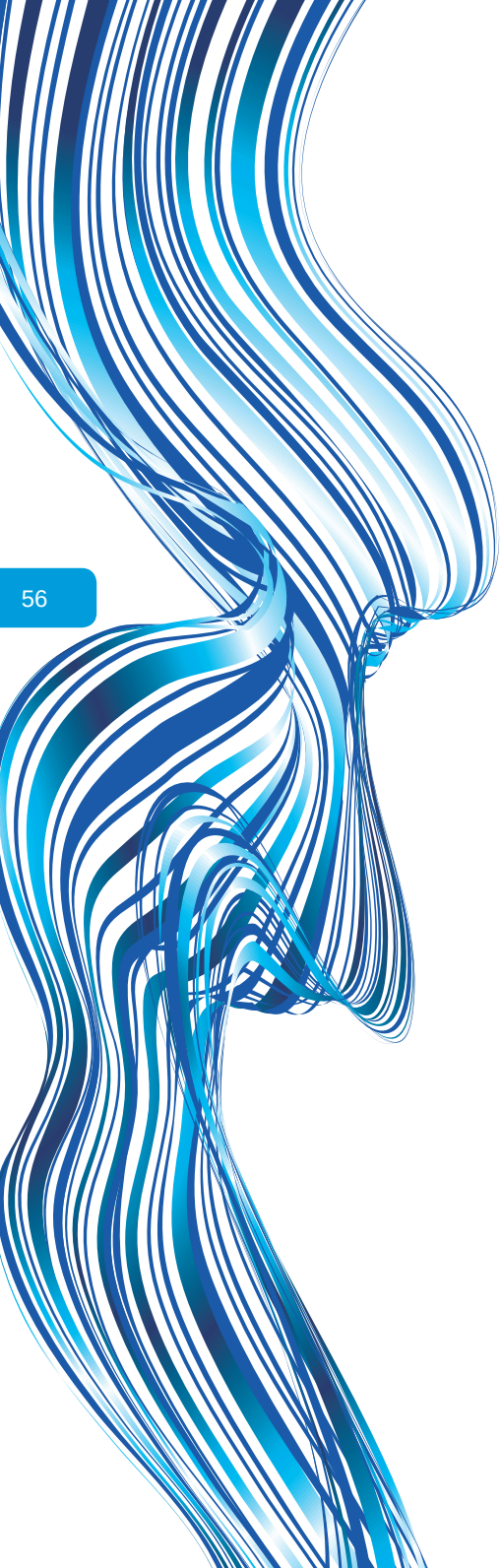
deelnemers onderhoudt contact en zal een klankbordfunctie voor bestuursorganen vervullen.

Consumptie van vis

Nederland

Nederlanders consumeren per jaar thuis nauwelijks 4 kg vis per persoon, een stuk minder dan het wereldwijde gemiddelde van 17 kg per persoon. En in vergelijking met de jaarlijkse vleesconsumptie in Nederland (van meer dan 80 kg per persoon!) steekt onze visconsumptie helemaal schril af. Voor een gezonde voeding wordt geadviseerd minimaal twee maal per week vis te eten, waarvan één meer vette vis. Vis levert namelijk veel waardevolle voedingsstoffen: eiwitten van hoge kwaliteit, goede vetten, vitamines en mineralen.

Om de Nederlandse consument aan te moedigen vis, schaal- en schelpdieren onderdeel te laten zijn van hun dagelijkse voedsel worden tal van initiatieven genomen vanuit het Nederlands Visbureau (onderdeel van het Productschap Vis). Ook tal van ondernemers, - zij zijn immers de ambassadeurs van het product -, richten zich op tal van promotieactiviteiten. Naast het gezondheidsaspect wordt steeds meer aandacht gevestigd op de herkomst van het product. In de campagne de 'Mannen van de Zee' die het Nederlands Visbureau in 2011 startte is de hoofdrol weggelegd voor personen uit de vissector. Vooral het

verhaal achter het product staat centraal, zoals de zorg en aandacht die wordt besteed om er voor te zorgen dat de consument kan rekenen op een verantwoord gevangen/gekweekt product van prachtige kwaliteit.

West-Afrika

De trawlersector vist op zogeheten klein-pelagische bestanden. Dit zijn scholenvormende vissoorten zoals sardines, horsmakreel en sardinella. Deze vissoorten zijn markttechnisch relatief laagwaardiger vissen die op een wereldmarkt worden afgezet en die daarom wereldwijd efficiënt moeten worden bevestigd (tegen lage kosten). Alle vis die zij vangen in Mauritaanse wateren wordt afgezet in visetende, Afrikaanse landen. Sowieso wordt bijna 90% van de totale vangsten afgezet in derde landen met weinig koopkracht zoals Nigeria, Egypte, Ivoorkust etc. Voor de consumenten in deze landen vormt deze vis vaak de enige toegankelijke, want betaalbare, vorm van dierlijk proteïne.

Vis en seizoenen

Behoud en herstel van de visbestanden wordt vanuit de sector gestimuleerd door aandacht te vragen voor de ideale vangst- en daarmee eetseizoen van de verschillende vissoorten. Meer bewustwording binnen de sector en bij consumenten betekent méér kwaliteit op het bord en méér garanties voor het voortbestaan van de soorten. Het Nederlands Visbureau en onderne-

mers bieden een seizoenenkalender aan op basis waarvan een bewuste keuze kan worden gemaakt voor het eten van een bepaalde vissoort op een verantwoord moment. Handelaren en horecaondernemers worden attent gemaakt op de keuzemogelijkheden die voorhanden zijn. Zij zijn vervolgens de schakels naar de consument om hen te informeren over de manier waarop zij kunnen bijdragen aan het respecteren van de seizoenen.

Vis en gezondheid

Nederlanders zouden vaker vis moeten eten: twee keer per week, waarvan één keer een vettere vissoort. Zo luidt het advies van de Gezondheidsraad al jaren. Het stimuleren van verantwoorde en gezonde visproducten is ook voor de vissector een belangrijk aandachtspunt. De aandacht voor de 'P' van 'people' vertaalt zich in de productgroep vis, schaal- en schelpdieren. Vis levert veel meervoudig onverzadigde vetten en bevat overige waardevolle voedingsstoffen zoals eiwitten, vitamines en mineralen. In informatieve uitingen worden de voordelen van visconsumptie benadrukt. Steeds meer mensen hechten belang aan gezonde voeding. Vooral de achterblijvende groep jongere consumenten wordt gewezen op de gezondheidsaspecten van vis. Het Nederlands Visbureau heeft met succesvolle campagnes, demonstraties en proeverijen een grote rol gespeeld bij die bewustwording.

Interview Douwe van den Geest

‘Verantwoordelijk om een verantwoord en gezond product aan te bieden’

Vis en gezondheid zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Dat besef is ook zeker van toepassing bij Fishmasters, het bedrijf op Urk dat zich richt op horeca, catering en foodservice. Als aanbieder van visproducten ‘met toegevoegde waarde’ is de focus sterk gericht op het continu vernieuwen van het assortiment en baanbrekende innovatie op het gebied van zowel toegevoegde waarde in producten als productie-technieken.

Vis en gezondheid

Douwe van den Geest, directeur productie van Fishmasters, zegt dat veel belang wordt gehecht aan een kwalitatief hoogstaand en verantwoord product, dat eveneens bijdraagt aan een gezonde leefstijl van de consument. ‘Zo worden gepaneerde visproducten veel gegeten door kinderen tijdens de lunch op school, met name in Noord Europa.’ Fishmasters ging aan de slag met een nieuwe ontwikkeling om in te spelen op de wens van ouders en schoolbestuurders om gezonde en verantwoorde voeding aan te bieden. Een Zweedse foodservice leverancier bood de gelegenheid om de nieuwe producten te testen op een school en om overleg te voeren met een oudercomité.

Verlaging vetgehalte met 70%

Van den Geest: ‘Tijdens de testen op de Zweedse school bleken gepaneerde producten met een zeer laag vetpercentage goed aan te slaan. Het is belangrijk om te beseffen dat traditioneel voorgebakken

producten soms tot wel 18% vet bevatten. Wij hebben een product ontwikkeld dat veel minder vet bevat, namelijk, afhankelijk van de klantvraag 4 – 6%, waarvan het grootste deel (meervoudig) onverzadigde vetten.’

‘Tijdens het productieproces ondergaan de gepaneerde producten een speciale bereiding met een veel lager oliepercentage. Verder wordt voor elk product maagdelijke olie gebruikt die in het proces eenmalig wordt ingezet. We hebben al diverse visvarianten ontwikkeld.’ Deze producten nemen door dit proces aanzienlijk minder olie op maar behouden de gezonde visvetten en dragen daarmee duidelijk bij aan een gezonde leefstijl. Onder de merknaam Lovet vinden deze gezonde en vetarme visjes hun weg naar de klanten. Het is toch fantastisch om mensen op deze manier een gezonde maaltijd te bieden!’, aldus van den Geest trots over ‘zijn’ nieuwe product als ware het de geboorte van een kindje.

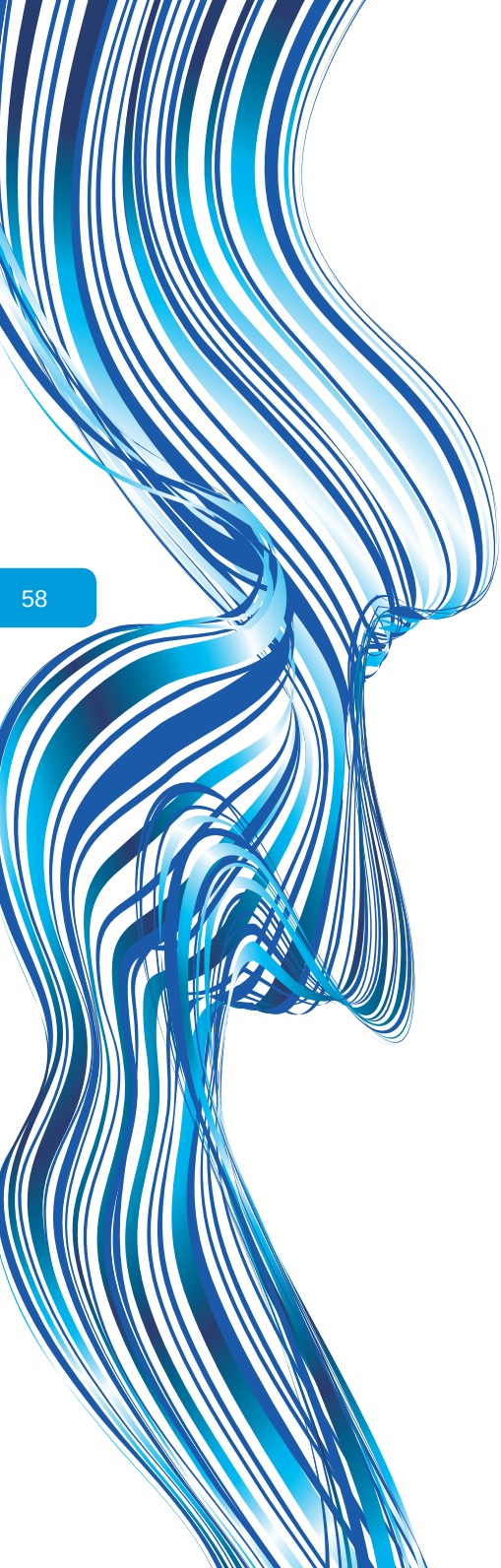
Verantwoord ondernemen

Volgens van den Geest zijn er in de foodservice veel meer situaties waar anderen beslissen over het menu van de consumenten en het vereist daarom een groot verantwoordelijkheidsgevoel: ‘Denk aan instellingen als ziekenhuizen, gevangenissen en verzorgingscentra. Wij voelen ons verantwoordelijk om een duurzaam en gezond product aan te bieden. Naast aandacht voor smaak en variatie zijn zeker ook de voedingswaarde en eerlijke ingrediënten onderdeel van onze bedrijfsfilosofie.

Wij bieden onze klanten namelijk ook een groot aantal producten gemaakt volgens de principes van ‘clean label.’

Het gezondheidsaspect is niet het enige waarmee het bedrijf zich op MVO-gebied manifesteert. Geen gezonde en lekkere vis zonder een gezond visbestandbeheer. Daarom werkt Fishmasters met MSC-gecertificeerde leveranciers. Tevens zijn de investeringen in gebouwen, apparatuur en machines gericht op duurzaamheid en besparing. Slimme oplossingen, ondermeer op het gebied van koelen en vriezen, energie- en watergebruik leveren aantoonbare besparingen op.

5. Drijvende krachten achter verduurzaming

De greep uit succesvolle initiatieven uit hoofdstuk 4 laat het zien: de transitie in de sector is in gang gezet. Een aantal belangrijke instituten en initiatieven hebben daartoe bijgedragen of dragen daartoe bij en vormen een platform waarin samen met andere belanghebbenden vooruit kan worden gekeken. In dit overzicht bieden wij u een beknopt overzicht hiervan.

Visserij Innovatie Platform

Vijf jaar lang heeft het Visserij Innovatie Platform (VIP) gefungeerd als stimulator van het innovatieklimaat in de Nederlandse vissector. Eind 2006 is het Visserij Innovatie Platform opgericht met leden afkomstig uit diverse geledingen van de visserijsector. De opdracht van het VIP betrof het sturing geven aan de totstandkoming van een innovatieklimaat waarbinnen duurzame ontwikkeling van de Noordzeevisserij plaatsvindt. Bij het formuleren van doelen heeft het VIP onderscheid gemaakt tussen korte en lange termijn doelen.

Op de korte termijn adviseerde het VIP wie of welke projecten in aanmerking zouden moeten komen voor ondersteuning vanuit het Europees Visserij Fonds. Deze projecten waren voornamelijk gericht op kosten- en energiebesparing, vermindering van de effecten op de natuur en verhoging van de kwaliteit en de opbrengst. Bijna honderd projecten ter bevordering

van innovatie en samenwerking in de keten zijn goedgekeurd en (deels) gesubsidieerd door het VIP. Een groot aantal van de in dit verslag beschreven initiatieven en activiteiten op het gebied van verduurzaming zijn mede mogelijk gemaakt door het VIP en het Europees Visserijfonds.

Op de lange termijn formuleerde het VIP ambities om naar toe te werken. Ambities op het gebied van verantwoord beheer van de zee, waardecreatie in de visketen, multipurpose maritiem ondernemerschap en energiebesparing. Om de ambities te realiseren is een groot aantal activiteiten georganiseerd door het VIP, zoals workshops, seminars en uitwisselingen. Ook heeft het VIP de nodige studies en onderzoeken laten uitvoeren.

De concrete projecten en activiteiten van het VIP hebben in belangrijke mate bijgedragen aan de omslag in de houding van vissers ten opzichte van verandering. Het bewustzijn en urgentiebesef dat veranderingen nodig zijn is toegenomen. Binnen de 'p' van people zijn een toenemend aantal visserijondernemers zich ervan bewust geworden dat ze zelf verantwoordelijk zijn voor hun toekomst. Vissers nemen meer initiatief, zoeken zelf naar oplossingen en tonen meer ondernemerschap.

Het VIP is in die vijf jaar gesteund door een zogeheten klankbordgroep.

Deze klankbörgroep bestond uit actieve vissers, afkomstig uit alle verschillende visserijregio's. De klankbörgroep diende als adviesorgaan aan het VIP, met een goede inbreng vanuit de praktijk. Er is over diverse onderwerpen gesproken en het accent lag daarin op energiebesparing, certificering, de afzet en de markt.

Blueport

Na een aantal succesvolle jaren is het VIP tot een einde gekomen. De transitie waar de sector in zit moet echter worden voortgezet. In oktober 2010 leidde dit tot het advies om te komen tot een stelsel van regionale blueports waarin de eerdere resultaten worden verankerd en voortgezet. Een blueport is een netwerk van bedrijvigheid waarbinnen, waarmee en waardoor activiteiten worden ontwikkeld gericht op het aanjagen van innovatie en het versterken van ondernemerschap en samenwerking in de keten. Enkele blueports zijn al opgericht en anderen treffen de voorbereidingen daartoe.

Kenniskringen

De sector bezit zelf veel (ervarings-) kennis over onder andere visbestanden, vistechnieken, viskwaliteit en ecologie. Net als de kennis die onderzoeksinstituten hebben, is deze kennis van groot belang om de sector verder te verduurzamen. Het delen van die kennis is daarin de eerste stap. Op aangeven van de sector heeft het Ministerie van EL&I

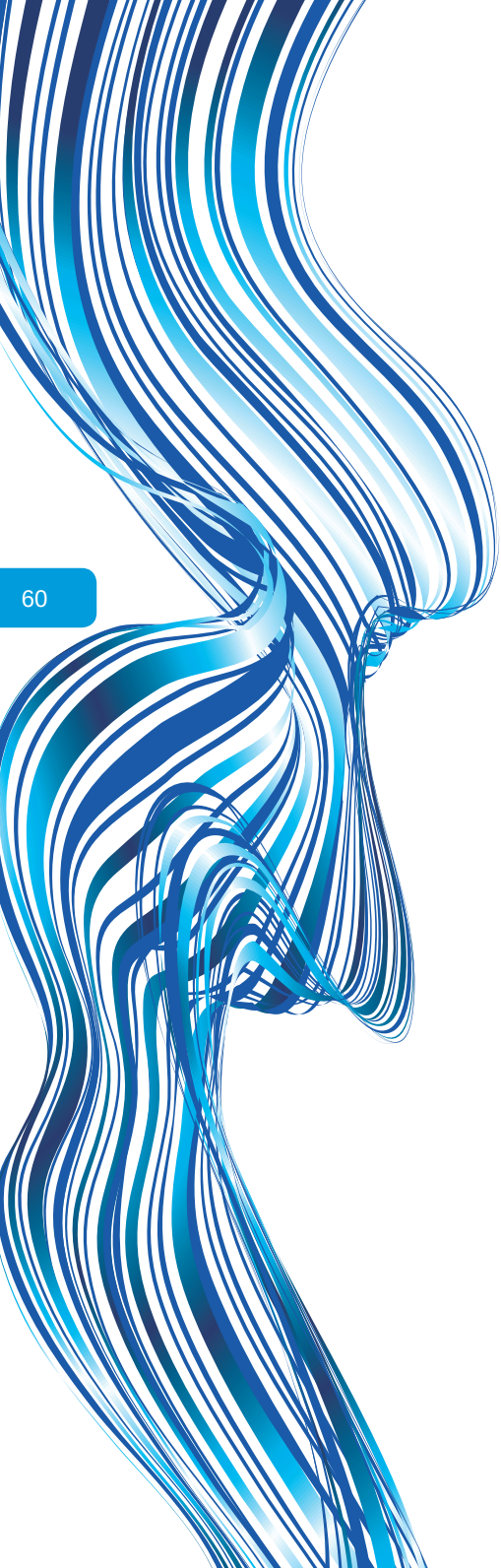

daarom in 2008 besloten om zogenaamde 'kenniskringen' van vissers te ondersteunen. Kenniskringen zijn studiegroepen die zelf ideeën, vragen of problemen hebben geformuleerd en op zoek zijn naar oplossingen in samenwerking met onderzoekers en organisaties. Begeleid door onderzoeksinstituten, worden de vissers ondersteund met het beantwoorden van kennisvragen, het organiseren van besprekingen, het leggen van contacten met andere organisaties en het opstellen van projectplannen voor bijvoorbeeld het aanvragen van subsidie. De kenniskringen zijn een groot succes gebleken en nog steeds volop actief om door middel van kennisdeling en samenwerking verder te komen op verschillende duurzaamheidsthema's.

Momenteel zijn er meerdere kenniskringen actief. Dit zijn :

- Puls- en sumwingvisserij op platvis
- Staandwantvisserij op tong
- Flyshootvisserij
- Twin-rigvisserij op langoustines en schol
- Binnenvisserij
- Kleinschalige kust- en zeevisserij
- Mosselkweek met MZI
- Slim ondernemen in de platvisvisserij
- Duurzame Garnalenvisserij
- IJsselmeervisserij
- Transitie Visserij Zuidelijke Noordzee
- Outrigvisserij
- Oesterkweek

Een aantal voorbeelden uit de praktijk: De pulsvisserij kan tot nu toe alleen

nog worden toegepast onder opheffing van een verbod. Omdat de pulsvisserij als duurzaam alternatief wordt beschouwd in de tongvisserij (en mogelijk in andere visserijen, zoals de garnalenvisserij), wordt er hard gewerkt aan opheffing van het verbod. Eén van de benodigdheden hiervoor is meer informatie over de eigenschappen van het pulstuig. De kenniskring pulsvisserij speelt hierin ook een rol, door bijvoorbeeld het initiatief en de uitvoering van een vergelijkend discards onderzoek voor haar rekening te nemen.

In de kenniskring oesterkweek wordt bijvoorbeeld hard gewerkt aan nieuwe invangst- en vermeerderingsmethodes voor het kweken van oesters. Daarnaast wordt er binnen de kenniskringen ook verder gekeken dan alleen binnen Nederland. De kenniskring twinrigvisserij op langoustines heeft bijvoorbeeld eind 2010 een bezoek gebracht aan hun Franse collega's in Bretagne. Doel van het bezoek was wederzijdse uitwisseling van kennis en ervaring over duurzame langoustinevisserij en te zien hoe ze in Bretagne de levende langoustines verwaarden. De vissers waren onder de indruk van de wijze waarop hun Franse collega's aandacht besteden aan het vermarkten van verse en levende langoustines. Mede geïnspireerd door dit bezoek zijn de Nederlandse vissers aan de slag gegaan met het experimenteren met aanvoer

van levende langoustines, een markt die in Nederland tot voor kort nog niet bestond.

Het Productschap Vis is partner van MVO-Nederland. De partners doen kennis op over trends, ontwikkelingen en MVO-thema's en wisselen praktijkervaringen uit. Het is een plek waar zij nuttige contacten opdoen, zichzelf kunnen profileren en samen aan de slag kunnen gaan met MVO.

Goede doelen

Vanuit de sector wordt met regelmaat geïnvesteerd in menskracht, faciliteiten en netwerken in de (lokale) samenleving.

Veiling eerste vaatje Oosterscheldekreeft

Traditiegetrouw vindt de start van het kreeftenseizoen plaats in Colijnsplaat met de veiling van de eerste kreeft, waarbij de opbrengst naar een goed doel gaat. Hiermee start het seizoen van de Oosterscheldekreeft dat loopt van 1 april tot 15 juli.

Verwijs Kreeftenparken uit Yerseke kocht in 2010 de eerste Zeeuwse kreeft van dit seizoen voor € 6.200 op de visafslag van het Zeeuwse Colijnsplaat. Gelegenheidsveiligingsmeester Quintus Ristie (Sokosokooo!) mocht de opbrengst overhandigen aan Karen van Reenen

van JUMP!, het jeugdfonds van de Hartstichting.

In de visafslag komen veel ondernemers, veelal uit de regio en gerelateerd aan de vissector, bijeen voor dit evenement. De opbrengst van de veiling ad € 6.900 kwam in 2011 ten goede van Stichting Jonge Helden: voorkomen dat kinderen/tieners ernstig vastlopen, nadat ze met een ingrijpend verlies te maken hebben gehad dat ze niet (voldoende) hebben kunnen verwerken. Dit kunnen kinderen en jongeren zijn waarvan de vader, moeder, broer of zus is doodgegaan. De onderneming W&A Fish uit Yerseke mocht zich uiteindelijk eigenaar van de kreeft noemen.

Veiling eerste kistje schol

Vorig jaar werd voor de eerste maal een 'veiling van de eerste kist mei-schol' georganiseerd. Op een maandagmorgen in mei bracht bij Visveiling Urk bracht dit kistje tot een recordbedrag van 116.000 euro. Het eindbedrag voor 'KiKa' (Kinderen Kankervrij)

overtrof de stoutste verwachtingen van veilingmeester Doeke Faber (Productschap Vis), de organisatoren en alle aanwezigen in de mijnzaal. Schol werd even nationaal nieuws. Het enorme succes is niet in de laatste plaats te danken aan de nek-aan-nek biedingen tussen de handelaren Rodé Vis, Dayseaday en Noordzee Urk.

Veiling eerste vaatje Hollandse Nieuwe

Het eerste vaatje Hollandse nieuwe heeft in 2010 op de Scheveningse visafslag 58.000 euro opgebracht. De haringen kwamen in het bezit van groothandel Makro. De cheque met opbrengst kwam ten goede van Stichting Kinderpostzegels. Met de opbrengst steunt de stichting projecten voor kinderen in Nederland en het buitenland. Die projecten zijn erop gericht kinderen iets te leren over gezonde voeding en het belang van voldoende beweging. Jantje Beton is het doel dat in het jaar 2011 enthousiast de donatie van

67.750 euro in ontvangst nam. Het mooie bedrag kwam ten goede van een schoolpleinenproject. Schoolpleinen kunnen een belangrijke speel-functie in de buurt hebben. Maar vaak zijn deze na schooltijd niet toegankelijk en sluit de inrichting niet aan bij speelwensen van kinderen. Jantje Beton ondersteunt scholen die hun plein willen openstellen voor de buurt en waarvan de inrichting veel overlaat aan de fantasie.

De start van het seizoen van de Hollandse Nieuwe wordt jaarlijks op vele plaatsen in het land gevolgd door haringparty's door tal van initiatiefnemers. Een neveneffect is dat ook daar wordt veelvuldig een vaatje haring geveild voor een goed doel.

Ondernemers in de vissector initiëren daarnaast met regelmaat activiteiten, waarbij de promotie van vis, schaal- en schelpdieren hand in hand gaat met het steunen van een goed doel.

Lijst met gebruikte afkortingen

AIPCE-CEP	AIPCE: European Fish Processors Association, CEP: European Federation of National Organisations of Importers and Exporters of Fish.
ACC	Aquaculture Certification Council
ASC	Aquaculture Stewardship Council
BAP	Best Aquaculture Practice
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
CVO	Coöperatieve Visserijorganisatie
CVV	Certificaat Verantwoordelijk Vissen
DDT	Discards DenkTank
DNA	Desoxyribonucleïnezuur
DUPAN	Duurzame Palingsector Nederland
EL&I	Ministerie van Economische zaken, Landbouw en Innovatie
EU	Europese Unie
EVC	Eerder verworven competenties
EVF	Europees Visserij Fonds
FIMPAS	Fisheries Measures in Marine Protected Areas
FOS	Friends of the Sea
GAA	Global Aquaculture Alliance
GLOBALG.A.P.	Global Good Agricultural Practices
GVB	Gemeenschappelijk Visserij Beleid
ICES	International Council for the Exploration of the Sea
ILVO	Vlaamse Instituut voor Visserijonderzoek
KIMO	Kommunes Internasjonale Miljøorganisasjon
KRM	Kaderrichtlijn Marien
LEI	Landbouw Economisch Instituut
LNV	Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, nu ministerie van Economische zaken, Landbouw en Innovatie (EL&I)
MSC	Marine Stewardship Council.
MVO	Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen
MZI	Mozzelzaadinvanginstallatie
NIOZ	Koninklijk Nederlands Instituut voor Zeeonderzoek
OHV	Vereniging van Handkokkelvisserij 'Op handkracht verder' (OHV)
PFA	The Pelagic Freezer-trawler Association
PO	Producenten Organisatie
RAC	Regional Advisory Council
RFS	Responsible Fishing Scheme
SEG	Sustainable Eel Group
TWINSON-project	De naam van het project staat voor twin sonars, twee sonars
VBC	Visstand Beheer COMmissie
VBHL	Vereniging Beroepsmatige Handlijvisserij Nederland
VIBEG	Visserij in Beschermde Gebieden
VIP	Visserij Innovatie Platform
WNF	Wereld Natuur Fonds

Verantwoording

Het Meerjarenplan Verantwoorde Vis is een samenwerking van alle branches in de vissector, het Productschap Vis en het Nederlands Visbureau.

Colofon

Productschap Vis en Nederlands Visbureau namens Nederlandse vissector.

Postbus 72	T	070 336 96 55	E	pvis@pvis.nl
2280 AB Rijswijk	F	070 395 29 50	I	www.pvis.nl

Uitgave: Productschap Vis | Vormgeving: Martin de Ruiter, Diseno | Productie: Grafissimo
Fotoverantwoording: Productschap Vis en Nederlands Visbureau | Redactie: Inger Wilms en Agnes Leewis |
Januari 2012

